

בְּלִשׁוֹן 'הִיפָּה בְּנָשִׁים', שֶׁהַמְּשִׁיל בָּזָה מִנְהִיגֵי יִשְׂרָאֵל לְאִשָּׁה, שֶׁבָּזָה רָמְזוּ לוֹ שִׁימְלֵא מִשְׁאֲלָתוֹ אֲשֶׁר הִיָּה חָרָד לְטוֹבַת יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן אִף שָׁאֵר הַמְּנַהִיגִים יִהְיוּ מִיַּחְדִּים בְּמַדַּת הֶרְחָמְנוּת וְרֹךְ לִבָּב, כְּמַדַּת הָאִשָּׁה שֶׁהִיא רַחֲמָנִית בְּטִבְעָהּ.

יַעֲזֹר ה' שְׂבָאֶמֶת נֹכַח לִהְיוֹת סְמוּכִים וְקְשׁוּרִים לְמְנַהִיגִים כְּאֵלֶּה, שֶׁגַּם לָהֶם יִהְיֶה מִבְּחִינַת מַדַּת רַחֲמָנוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, עַד בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, אָמֵן.

לְמֹשֶׁה כָּל הַפְּרָנְסִים עַד שִׁיחִיו הַמֵּתִים. וְצָרִיךְ בְּאוֹר מֵהוּ 'הוֹדִיעֵנִי אִם אַתָּה מְמַנָּה עָלֵיהֶם פְּרָנְסִים', וְכִי לֹא יָדַע מֹשֶׁה שְׂאִי אֲפָשָׁר לָעַם לְהִתְקַיֵּם בְּלִי זִקְנִים וּמְנַהִיגִים, וּמֵה מְקוֹם לְסַפֵּק בָּזָה כָּלֵל, וְגַם מֵהוּ כְּוָנַת אָמְרוֹ 'הִיפָּה בְּנָשִׁים'. אֲלֵא הַכְּוָנָה בָּזָה, שֶׁמֹּשֶׁה הִיָּה דוֹאֵג וְתַמָּה אִיךָ וְכִיצַד יִהְיוּ מְנַהִיגֵי יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו, הָאֵם יִהְיוּ הַמְּנַהִיגִים עַד בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ בְּמַדְרָגָה כְּזוֹ שִׁיחִיו לָהֶם אֶת שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת וְהַכּוֹחוֹת הַנִּזְכָּרִים. וְכִלְפֵּי זֶה הִיָּתָה תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא

פְּרִשְׁת מֵטוֹת

כַּשְׁמַתְעוֹרֵר בְּאִדָּם תִּשׁוּקָה לְעִבּוּדַת ה' צָרִיךְ לְבַדּוֹק עֲצָמוֹ

וּב"ק אַאמו"ר וְצִלְלָה"ה אָמַר לְפָרֶשׁ הַמְדַּרְשׁ (מִדְרַש פְּלִיאָה [וְאַרְשָׁא] אוֹת קֶפֶט, הוֹבֵא בְּקִדּוּשַׁת לִוִּי) עַל זֶה הַפְּסוּק 'אִישׁ כִּי יִדָּר נָדָר' וְגו', הִדָּא הוּא דְכֻתִּיב (תְּהִלִּים קמ"ד, ד) "זָמִיר כָּצֵל עוֹבֵר". לִהְיוֹת כִּי לְפַעְמִים יֵשׁ לְאָדָם חֶשֶׁק וְהִתְלַהֲבוּת לְעַבֵּד הַבּוֹרָא, אִךְ צָרִיךְ לְבַדֵּק עֲצָמוֹ אִם בָּא לוֹ זֹאת מִצַּד הַקָּדוֹשׁ, כִּי יִתְכַּן שֶׁהוּא מְזַלְזֵל בְּתַאֲוֹת הַתֵּר בְּעִנְיָנֵי רִשׁוּת, וּבָזָה הִתְלַהֲבוּת רּוֹצָה הַיָּצֵר הַרָע לְחַפּוֹת שְׁלֹא יִרְגִּישׁ שֶׁחֲטָא בְּיָדוֹ בְּהִלְכָּהּ

וְיִדְבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. אִישׁ כִּי יִדָּר נָדָר לֵח' וְגו' (ל, ב-ג).

הַקָּשׁוּ הָרִאשׁוֹנִים (רַשְׁב"ם [הוֹבֵא בְּדַעַת זִקְנִים, וּבִפְרוּשׁ הָרַאש"ן, רַמְבַּ"ן] לָמָּה לֹא נִכְתָּב כְּכֹל מְקוֹם בְּתוֹרָה 'וְיִדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר'. וְגַם מֵהוּ זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה', דְּמִשְׁמַע שֵׁישׁ מִצְוָה וּמַעֲלָה לְדוֹר, וְהֵלֵא חֲזו"ל הָאֲרִיכוּ בַּגְּנוּת הַנִּדְרִים (עֵיין נִדְרִים כב, א. וּבִטּוֹר וּשׁו"ע יו"ד רג), וְכִמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדָּר מִשְׁתַּדּוֹר" (קָהֳלֵת ה, ד. וְעֵיין חוֹלִין ב, א).

התורה, וצריך להתפלל להשם יתברך שינצל מזה, עכ"ל.

‘הו וזירין ברשות’ - בעניי הרשות לעשותם לשם שמים

וביתר באור ולבאר על פי זה את הפסוקים כאן אפשר לומר, דהנה כידוע יש עניי מצוה ועניי רשות, והאדם נוטה לחשב כי רק עניי מצוה הם לכבוד הבורא, אבל את עניי הרשות אין האדם מחשיב, וחושב וכי מה שיכות למצוה ולנחת רוח לבורא יש בדבר. וזהו טעות גדול, שהרי באמת אין דבר שהוא רק רשות, אלא כל דבר רשות הוא או מצוה או עברה, דאם עושה הנצרך לו כדי ההכרח והספוק, הרי זה מצוה, כי כאשר עוסק האדם באכילה ושתיה וכדומה מעניי הרשות כדי חייו, צריך לעשותם הכל מתוך פנה לכבוד הבורא, כמו שאמרו חז"ל (שבת נ, ב ע"פ שם) "כל פעל ה' למענהו" (משלי טז, ד), רוחץ אדם פניו וידיו ורגליו בכל יום בשביל כבוד קונו. כי בכל דבר שהוא צריך באמת, צריכים להכניס מחשבה שזהו הכל למען כבודו יתברך שמו. וכמו שעושים ברכה בשם ומלכות בכל בקר הנותן ליעף כח, כי רק על ידי הפח שה' נותן לנו אחר השנה ועל ידי האכילה אפשר לנו לעבד הבורא, וכן כל מה שהאדם עושה בעולם הזה כפי הצורך, הכל שייך לבורא. ואם חס ושלום עושה יותר מן המכרח לו, הוא בגדר עברה.

אחר תאוות התר, ועל כן מראה לו פנים שהוא עובד ה'. ועל כן צריך בדיקה וחקירה היטב, ולא לסמוך על התלהבות כזו, כי אם העקר לדעת מה מתר לעשות ומה לא, כי כל מה שהוא יותר מן ההכרח והספוק הוא בכלל אסור. ובזה פרש מה שאמרו (אבות ב, ח) אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לך נוצרת, הינו שאם קבלת חשק ולמדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, הינו שצריך אתה לבדק בעניינים של 'עצמך' הם עניי הרשות, אשר 'לך נוצרת', שמיצירת האדם יש בו יצר הרע, ויכול להיות שזהו תחבולה שלו, לחפות שלא תרגיש גדל הפגם בתאוות התר.

וזהו שנאמר 'איש כי ידר נדר לה' דבאם מגיע לאדם חשק לעבודת ה', כמו נדר שמקבל על עצמו 'דבר זה עלי', אזי יש חשש גדול כנזכר לעיל, לכן 'או השבע שבועה', צריך לזכר השבועה שהשביעוהו תהי צדיק ואל תהי רשע (נדה ל, ב), והעקר הוא 'לאסור אסר על נפשו', שיזכר מה אסור לעשות ומה מתר, 'לא יחל דברו', שאין מציאות של דברי חלין, כי כל דבר הוא או מצוה או עברה כידוע (חובת הלבבות שער עבודת האלקים פ"ד). וזהו הרמז בדברי המדרש 'הדא הוא דכתיב ימיו כצל עובר', ד'יום' מרמז על הבחירות המגיע לפעמים לאדם, אך יכול להיות שהוא בחינת 'כצל', שמכסה ומסתיר שם היצר, והעקר צריך לדקדק בעניי התר ורשות לעשות כרצון

ובלפי זה הזהירו חז"ל (אבות ב, ג) הווי זהירין ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמם, הינו הווי זהירים בעניני הרשות, ואל תטעו בדרך העולם שכשנפנים ומתקרבים לעניני הרשות וצרכי האדם בזה העולם, עושים זאת רק לצורך עצמם, ואין מעלים על דעתם שאפשר לעשות הדבר לכבוד הבורא. דזה אינו, אלא יכניס במוחו המחשבה הנזכרת לעיל, שכל מה שעוסק בענינים אשר באמת צריכים לו אין זה לצורך עצמנו אלא הוא הכל לכבוד הבורא.

הנדרים הרצויים הם נדרי זריזין

ולבן אף על פי שאסור לכתחלה לנדר נדר [כמבאר בטור (יו"ד סימן רג) מדברי חז"ל, שאף אם מקימו הוא נקרא רשע וחוטא], אך מכל מקום נדרי זריזין במה שנוגע לכבוד הבורא יתברך שמו, כגון אשכים ואשנה פרק זה וכיוצא בזה מתר לדר ומשבח הוא (שו"ע יו"ד רג, ו), כי צריכים לנצל כל רגע ושעה לכבוד הבורא.

וזהו כונת המדרש 'איש כי ידר נדר לה' הדא הוא דכתיב 'ימיו כצל עובר', שהמכון באיש כי ידר נדר לה' על נדרים שעושה לזרזי נפשיה, כי 'ימיו כצל עובר' וצריכים לנצל הזמן.

וזהו שנאמר 'כי ידר נדר לה' שמשמע לשון צווי, שבזה יש מעלה כשנודר נדרים כשהם לה' שהם נדרי זרזי מצוה לכבוד הבורא, ועל כן נאמר 'לבני ישראל',

ללמדם שכלם צריכים לנדר נדרי זריזין, וכן נאמר 'לאמר' לדורות שיעשו כן. ועל פי זה יתפרש מה שלא התחיל וידבר ה', כי עקר ענין הנדרים שבהם רצון הבורא שידרו הוא הנדרים לה', ואלו הנדרים שאוסר על עצמו דברים המתירים אינו לכבוד הבורא, ולכך לא נאמר בו וידבר שהיה משמע שזהו כבוד הבורא, ואלו כשנודר נדר לה', הינו כאשכים ואשנה פרק זה שנדר גדול נדר לאלקי ישראל, הרי זה כבר דבר ה' ואין צריך להזכיר שוב.

ובזה יבאר מה שהקדים לפרשת נדרים הלשון 'זה הדבר אשר צוה ה'', לרמז כי בכל דבר שעושה צריך לזכר שאין זה סתם דברי רשות, אלא כיון שעושה רק כפי המכרח, הרי זהו הכל רק אשר צוה ה', בבחינת מצוה ממשי, ויש לו לחשב בדעתו שעושה זאת לכבוד הבורא.

וענין זה באמת צריכים אנו לחשב בדעתנו תמיד, בעת עשיית כל דבר רשות הנצרך, לכוון לעשותו לכבוד הבורא, ולנצל הזמן לתורה ולתפלה. ובזה נזכה למה שפרשו הצדיקים (זרע קודש כי תצא, תפארת שלמה ואתחנן), 'ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו', הינו דעל ידי 'ימינו' נזכה לקרב בנין המקדש, על ידי שנעשה כל מעשינו לכבוד הבורא.

יהי רצון שיקים במהרה מה שמסים המדרש פרשה זו (במדבר רבה כג, יד, וכן בתנחומא מסעי יג) בפסוק 'ופדונוי ה' ישבון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על

ראשם ששון ושמחה ושיגור וגו' (ישעיהו לה, י), עם ביאת גואל, אמן.

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה'. איש כי ידר נדר וגו' (ל, ב ג).

הקשו הראשונים (רשב"ם [והובא בדעת זקנים ובפירוש הרא"ש], רמב"ן), למה לא התחיל כאן וידבר ה' אל משה כמו בכל התורה. עוד ידקדק הלשון 'ראשי המטות', ולא נאמר 'נשיאי העדה' כמו שמצינו בתורה בכמה מקומות (שמות טו, כב. לעיל ד, לד. להלן לא, יג. לב, ב. יהושע ט, טו), וגם הלשון 'זה הדבר', אשר עמדו על זה בחז"ל (נדרים עז, ב וספרי וכמובא ברש"י) ובמפרשים.

לשמור ההתעוררות שיהיה לה קביעות

ויתבאר על פי מה שבאר ב"ק אאמו"ר וצ"לח"ה, דברי המדרש (מדרש פליאה [וארשא] אות קפט, והובא בקדושת לוי) "איש כי ידר נדר" וגו', הדא הוא דכתיב (תהלים קמד, ד) "ימי כצל עובר". ויש להבין מה שיכות יש לפסוק זה עם פרשת נדרים. ויבאר על פי אמרי ב"ק זקני מאוסטרווא וצ"לח"ה (תולדות אדם לקוטים חדשים מספר נפלאות חדשות), ד'ידר' ראשי תבות "יעזב רשע דרכו" (ישעיהו נה, ז). דהנה ידוע מה שאמר הבעל שם טוב זי"ע, אשר הבת-קול היוצאת מהר חורב בכל יום (אבות ו, ב), הם

ההרהורי-תשובה אשר באים לכל אדם בכל יום, אך צריכים לפעל שיהיו הם קבועים אצלו בלבד. וזהו ימי כצל עובר, שכאשר מקבלים בהירות והתעוררות כיום הבקיר וכשמש בצהריים, מכל מקום הרי זה עובר, והעקר הוא לפעל שיהיה נעשה מזה קביעות בלבד. וכן הוא גם הפונה במה שנאמר 'יעזב רשע דרכו', שהנצרך הוא באמת לעזב דרך הרשע ולבוא לטוב בקביעות. אך הענין תלוי במדת שמירת הברית, שעל זה מורה התורה כאן 'לא יחל דברו', כי באם לא מחללים את הדבור ושומרים פיו ולשונו, אזי כיון שבברית המעורר מכון כנגד ברית הלשון, זוכה להיות שומר הברית, ואזי יזכה שיהיה בקביעות בטוב, עכד"ק.

צריך לקבל תקנות וגדרים לזרז עצמו לעבודתו ונהנה ענין זה הוא שרש ענין נדרים, כי הנה כידוע מבאר בחז"ל (נדרים ט, א) ונפסק כן להלכה (טור ושו"ע י"ד רג, ג) כי טוב אשר לא תדר משתדור. והפליגו חז"ל בחמר עיון נדרים ואמרו (שבת לב, ב) שבעיון נדרים בניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים חס ושלום. אמנם אף על פי כן יש אפנים שבהם הוא מצוה לנדר, וכדברי הגמרא (נדרים ח, א) האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכתא זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל, וזהו מצוה לזרוזי נפשיה, ולא רק שמתר אלא שמשבח הוא וראוי לעשות כן כמבאר בר"ן שם (ד"ה והלא הב'), ומזה נלמד לנו גדל הענין לקבל עליו קבלות כדגמת הנדרים, לחזק את עצמו במצוות ובתורה.

[וביִצֵּא בְּזֶה מִצִּינוּ בְּרֹאשִׁית חֻכְמָה (שער האהבה פרק ו' [אות עח]) שְׁכַתְּבָה, שִׁיְהִיָּה חֻזֵּק בְּעִבּוּדָה הָאֱלֹהִית כְּעֲמֻד חֻזֵּק שְׁלֹא יִתְמוּטֵט, שְׁאֵם הִתְחִיל לַעֲשׂוֹת עֲבוּדָה אַחַת כְּעִנְיָן הַשְׁכַּמַּת בֵּית הַכִּנְסֶת לֹא יֵנִיחַ הָעֲבוּדָה בְּשׁוּם פָּנִים שֶׁבְּעוֹלָם וַיֵּאֱסֹר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ לָקִים הַמַּצּוּה הַהִיא. כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלֹמֹם בְּמִזְמוֹר (תהלים טו א) "מִי יְגוּר בְּאַהֲלֵיךָ מִי יִשְׁכֵּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ", וְאָמַר שֵׁם שְׁאֲחַת מִן הַמִּדּוֹת הוּא "נִשְׁבַּע לְהִרְעֹ וְלֹא יִמִּיר", וּפִרְשׁ הַרְד"ק וּשְׁאֵר הַמְּפָרְשִׁים, כִּי פְרוּשׁ 'נִשְׁבַּע לְהִרְעֹ' הֵינּוּ לְהִרְעֹ לְגוּפוֹ בְּצוּם וּמִסְפָּד מִן הַתַּעֲנֻגִים וְכֵן לְחֹסֶר כִּיסוֹ לַעֲדָקָה וּלְמַצּוּה וְכִיִּצֵּא, 'וְלֹא יִמִּיר' מֵהַ שֶׁנִּשְׁבַּע אָף עַל פִּי שֶׁמֵּרַע לְגוּפוֹ. וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מֵהַ שֶׁאָמַר דָּוִד (תהלים קיט, קו) "נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקִּימָהּ לִשְׁמֹר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךְ", וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא גַם כֵּן נִדְרִים סִיג לְפָרִישׁוֹת בְּכָלֵל לְהִיּוֹת תַּקִּיף, ע"כ.]

וּבִיחּוּד כְּאֲשֶׁר נִמְצְאִים אָנוּ בְּתַקּוּפָה אֲשֶׁר הִיא בְּבַחֲיִנַת "וְאֵנֶכִי הַסֵּתֶר אֶסְתִּיר" (דברים לא, יח), כְּפִרּוּשׁ הַבַּעַל שֵׁם מוֹב הַקָּדוֹשׁ זְצִלָּה"ה שֶׁהַסֵּתֶר הוּא בְּתוֹךְ הַסֵּתֶר, נְחוּץ בְּיוֹתֵר הָעִנְיָן שֶׁיִּקְבַּל הָאָדָם קְבָלוֹת וּגְדָרִים עַל נַפְשׁוֹ, לְחֻזֵּק עֲצָמוֹ בְּתוֹרָה וּבְמַצּוֹת וּלְזִרוּזֵי נַפְשִׁיהָ.

על הצדיקים לעורר את ישראל לקבל קבלות טובות

וְהָעִנְיָן מְרַמֵּז בְּפִסּוּק כָּאֵן, דְּמָה שְׁלֹא נֶאֱמַר 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה' מוֹרָה עַל

בַּחֲיִנַת הַסֵּתֶר שְׁלֹא מְרַגֵּשׁ מְצִיאוֹת ה', וְלָכֵן נִצְרָךְ לְהִתְחַזֵּק בַּגְּדָרִים וּבְקַבְלוֹת כְּעִנְיָן נִדְרִים. וְלִזֶּה גַם נִזְכָּר 'רֹאשֵׁי הַמַּטּוֹת' וְלֹא 'נְשִׂאֵי הָעֵדָה', דְּ'מַטּוֹת' הוּא מַלְשׁוֹן הַטָּיָה, לְרַמֵּז כִּי נִצְרָךְ שְׂרָאשֵׁי שְׁבִטֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִטּוּ אֶת לְבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבִשְׁמִים, וְהִיאָךְ, עַל יְדֵי עִנְיָן הַנִּדְרִים, לְלַמֵּד שֶׁיַּעֲשׂוּ קַבִּיעוֹת לְהִתְעוֹרְרוֹת שְׁלֵהֶם עַל יְדֵי קַבְלוֹת וּנִדְרִים. וְלִזֶּה אָמַר הַכָּתוּב "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'", דְּ'זֶה' מִשְׁמַע מַעוֹט, דָּאָף עַל פִּי שְׁבִסְתָּם אֵין טוֹב לְדַר נִדְרִים, אָבֵל כָּאֵן שֶׁהוּא לְעִנְיָן 'אֲשֶׁר צִוָּה ה'', לְחֻזֵּק וּלְזִרוֹז נַפְשׁוֹ לְתוֹרָה וּלְמַצּוֹת וּלְמַעַן כְּבוֹד שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, זֶהוּ הַדָּבָר אֲשֶׁר רָאוּי וּמַצּוּה לְנִדֵּר. וּמוֹרָה וּמְרַמֵּז בְּאָמְרוֹ 'לֹאמַר זֶה הַדָּבָר' וְגו', שְׂרָאשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹרוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה', לְקַבֵּל עָלָיו קַבְלוֹת לְהִתְחַזֵּק וּלְהִזְדַּרֵּז בְּמַצּוֹתָיו יִתְבָּרַךְ. וּבִזֶּה מִתְקַשֵּׁר הַמִּדְרָשׁ עוֹד גַּם לְפִי מִשְׁמַעוֹ הַפְּשׁוּט, הֵדָּא הוּא דְּכָתִיב 'יָמִיו כָּצֵל עוֹבֵר', כִּי בָּאֵם עוֹשִׂים חֲשָׁבוֹן הַנֶּפֶשׁ וְרוֹאִים מַצְבוֹ וּמַעֲמָדוֹ בְּרוּחָנִיּוֹת, צְרִיכִים לְזִרוֹז נַפְשִׁיהָ עַל יְדֵי נִדְרִים.

ישוב בתשובה כשיתבונן שימינו כצל עובר ובמקור מחצבתו

[*]עוֹד אֲפֹשֶׁר לְבָאֵר עַל דֶּרֶךְ הָאָמֹר בְּאֵפֶן אַחֵר קֶצֶת, דְּהֵנָּה כָּל יָמֵי הָאָדָם צְרִיכִים לְהִיּוֹת בְּתִשְׁבּוּבָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ ז"ל

(אבות ב, יד, שבת קנג, ב, ועיין קהלת רבה ט, ח)
שוב יום אחד לפני מיתתו, וכי אדם יודע
באיזה יום ימות, אלא ישוב היום שמא
ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה. ומי
יכול להשפיע ענין ההתעוררות הזה
שיתבונן האדם על צור מחצבתו לשוב
בתשובה, זהו נשפע על ידי צדיקי הדור
שבכוחם לעורר את האדם לחזור למקור
מחצב נשמתו.

וזהו שאמרו במדרש שכיון שימינו כצל
עובר ממילא צריכים לעשות
תשובה, הדרך לזה הוא על ידי שיקבל על
עצמו נדרים וסיגים, ומהיכן בא
ההתעוררות הזאת להתבונן פראוי על
מקור מחצבתו ולזרוז נפשיה למלאות
חובתו פראוי, לזה אמר הכתוב כאן 'ראשי
המטות', הם הצדיקים ראשי העם שמטים
את לבם של בני ישראל לאביהן שבשמים,
ועל כן נקראו כאן בשם 'ראשי המטות'
לרמוז שהם מטים את העם לדרכי חיים.
ובא הכתוב להורות לראשי העם שהם
צריכים ללמד לבני ישראל הדרך איך לבוא
לקיים את כל התורה, וזהו על ידי הדרך של
קבלות טובות למצוות ומעשים טובים
וכענין נדרים. וזהו אמרו 'זה הדבר אשר
צוה ה'', דלכאורה הרי לא צוה כאן מאומה
לעשות, כי הרי 'טוב אשר לא תדר', אך כי
קאי על הנדרים של מצוה ולזרוז נפשיה,
ועל דרך שפרש באור החיים הקדוש כפל
הלשון שכתוב 'ידר נדר', דקאי על נדרי

רשות ונדרי מצוה, וכלפי נדרי המצוה אמר
'נדר לה' ע"כ תכן דבריו, ובזה מורה
הכתוב איך להתחזק ולהזדרז לעשות את
כל מצוות התורה על ידי ידור נדר לה'.

וזהו שמצינו בחז"ל (גיטין פז, ב) התאר נקיי
הדעת שבירושלים, ופרש רש"י
ש'לשונן קצרה' (ועיין עוד ברש"י פסחים ג, א
שכתב, ודרך נקיי הדעת לספר בלשון נקיה),
ולכאורה צריך באור למה נקיות הדעת
מורה על קצור הלשון. אלא הפרוש הוא
דהיות וצריכים לדעת אימת צריך לדבר
ואימת לא לדבר, כענין הנדרים שצריך
להבדיל בין ענין לענין מתי צריך לנדר
ולדבר ומתי לא, ובאם אין דעת הבדלה
מנין (ירושלמי ברכות ה, ב), על כן אמרו שנקיי
הדעת לשונם קצרה.

יתן ה' שנדע לדבר מה שצריכים, ולקבל
עלינו לזרוז נפשיה, ולזכות לשמירת
הלשון ולשמירת הברית, ואז יקום בנו מה
שפרשו (קדושת לוי, תפארת שלמה, שפת אמת)
"לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה",
דבאם שומרים הלשון ולא מחללים כח
הפה והלשון, זוכים שהקדוש ברוך הוא
עושה כל היצא מפינו. ומכח זה נזכה
לישועות ולנחמות, וכפי שאמרו חז"ל
(יומא ט, ב ועיין חפץ חיים בהקדמה) אשר בעוון
שנאת חנם ולשון הרע נחרבה ירושלים
ובית המקדש, כן יזכנו ה' לתקן ענין זה על
ידי שמירת הדבור.

(*)[וכידוע אנו צריכים לתקן מה שגרם לחרבן הבית, לכן מטל עלינו בפרט בימים אלה לקבל קבלות בענין למוד התורה, ועל דרך האומר אשכים ואשנה וכו', ולקבל תוכחה מאת הורים ומורים, ובזה לכל הפחות להשתדל להתחיל לשוב בתשובה, וכידוע ד'תמוז' הוא ראשי תבות זמני תשובה ממשימים ובאים].

הקדוש ברוך הוא יעזר שנזכה לזה, ונזכה לישועות ונחמות עם ביאת גואל צדק, אמן כן יהי רצון:

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה'. איש כי ידר נדר לה' וגו' (ל, ב-ג).

צריך באור הלשון 'זה הדבר אשר צוה ה'', שהוא לכאורה מיותר.

ויש לומר על פי המדרש המובא בקדשת לוי (ד"ה או יבואר), 'איש כי ידר נדר' וגו' הדא הוא דכתיב (תהלים קמד, ד) "ימיו כצל עובר", ויש להבין מה שיכות ענין נדרים לקרא ד'מינו כצל עובר'.

הדיבור הוא חלק נשמתו

ויש לבאר בזה, כי הנה כתב מורנו הרב חיים וימאל ז"ל (בליקוטי תורה ובספר הליקוטים פרשת עקב) כי הדבורים היוצאים

מפי האדם הנה מחלק נשמתו, לכן נצטוונו שלא לדבר דברים בטלים שמפסיד בהם חלק נשמתו. והביא לפרש הכתוב כאן (ל, ג) 'לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה', שאין לאדם לעשות דבריו חלין, כי ככל היצא מפיו יעשה אם טוב אם רע, כן עושה ובורא סגורים או קטגורים, עכל"ק.

ויסוד זה מבאר ממה שאמרו חז"ל (אבות א, יז) ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה, וכמו שהאריך בזה הרמב"ם בפרוש המשניות (שם) ובאר, שהרי בדברי תורה ודאי טוב הוא הדבור, ובדברי לשון הרע וכיוצא בזה דברים שגורמים הפסד, אין צריך לומר שאסור, אלא כונת התנא שאף בדברי הרשות הנצרכים שיש בהם תועלת, גם בזה דרך הראוי הוא למעט. ועל זה אמר התנא 'לא מצאתי לגוף', כי יוצא החיות מרב דבורים. וזהו מה שכתוב (בראשית ב, ז) "ויהי האדם לנפש חיה". ותרגם אונקלוס 'לרוח ממללא', כי עקר החיות תלוי בדבור האדם.

קדושת התורה תלויה בקדושת הפה

ובזה יתבאר מה שאמרו רז"ל (חגיגה טו, ב) "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא" (מלאכי ב, ז), אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיו, ויש לדקדק הלשון 'מפיו' ומדוע לא נאמר 'ממנו'. אלא

הכִּוּנָה בָּזָה, כִּי לְכַאוֹרָה מִנִּין נוֹכַל לִידַע שְׂדוּמָה הָרַב לְמִלְאָךְ ה' שְׁנוּכַל לְבַקֵּשׁ תּוֹרָה מִמֶּנּוּ, לָזֶה אוֹמֵר הַכְּתוּב 'מִפִּי', שְׁנוּכַל לִידַע זֹאת בָּאֵם הוּא שׁוֹמֵר פִּי וּלְשׁוֹנוֹ, שְׁאֵז רְאוּי הוּא לִהְיוֹת מְלַמֵּד תּוֹרָה לַעֲמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

וּבִכְרִי נִזְכָּר כֵּן בַּחֲז"ל (פסחים ג, ב), הִנְהוּ תְּרִי תַלְמִידֵי דִהּוּ יִתְבִּי קָמָה דְּהַלֵּל וְחַד מִנִּיהוּ רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאָמְרִי לָהּ קָמָה דְּרַבִּי וְחַד מִנִּיהוּ רַבִּי יוֹחָנָן, חַד אָמַר מִפְּנֵי מָה בּוֹצְרִין בְּטַהֲרָה וְאִין מוֹסְקִין בְּטַהֲרָה, וְחַד אָמַר מִפְּנֵי מָה בּוֹצְרִין בְּטַהֲרָה וּמוֹסְקִין בְּטַמְאָה, אָמַר מְבַטֵּחַ אֲנִי בָּזָה שְׁמוּרָה הוֹרָאָה בִּישְׂרָאֵל, וְלֹא הָיוּ יָמִים מוֹעֲטִים עַד שֶׁהוֹרָה הוֹרָאָה בִּישְׂרָאֵל. הָרִי שִׁכַּח הַתּוֹרָה שֶׁל הַגְּדוֹל בִּישְׂרָאֵל תְּלוּי בַּקִּדְשֵׁת הַפֶּה, שֶׁהוּא מְכוּן גַּם נֶגֶד הַטְּהָרָה בַּמִּדַּת הַיְסוּד, וּלְכֹךְ כִּינֵן שְׂרָאָה שֶׁהָיָה זֶהִיר בַּכַּח הַדְּבוּר, הַכִּין שֶׁהוּא מוֹכֵן וּמְכַשֵּׁר לִהְיוֹת גְּדוֹל בִּישְׂרָאֵל.

להזהר מאד מדברי הבל

וְחֹוֹא שְׁאָמַר כֵּאֵן הַמִּדְרָשׁ "אִישׁ כִּי יְדוּר נָדַר" וְגו' הָדָא הוּא דְּכִתְיִב "יִמְיִנוּ כִּצֵּל עוֹבֵר", כִּי בָאֵם חֶסֶד וְשְׁלוֹם נוֹדֵר וְאִינוּ מְקִיִּם וּמוֹצִיא דְּבָרָיו לְחִלִּין, הָרִי דְּבוּרִים שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הֵמָּה חִיּוֹת שְׁלוֹ, וְגוֹרֵם לְאַבֵּד חֵלֶק מִהַחִיּוֹת שְׁלוֹ.

וְכֵן מְרַמֵּז זֶה בְּמָה שֶׁכָּתַב בַּעַל הַטּוֹרִים ז"ל 'נְדָרִים' בְּגִימַטְרִיא רוֹצֵחַ, שֶׁהַנּוֹדֵר

וְאִינוּ מְשַׁלֵּם חָשׁוּב כְּרוֹצֵחַ, כִּינֵן דְּבַעוֹן נְדָרִים הַכְּנִים מִתִּים. וּלְפִי מָה שְׁנִתְבָּאָר יֵשׁ לֹאמַר עוֹד, שְׁנִחְשֵׁב כְּרוֹצֵחַ כִּינֵן שֶׁבְּדְבוּרוֹ מְאַבֵּד חֵלֶק מִהַחִיּוֹת שֶׁל עֲצָמוֹ, עַל כֵּן נִחְשֵׁב כְּרוֹצֵחַ עֲצָמוֹ.

וְזֶהוּ הַרְמֵז בְּאָמְרוֹ 'זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'', רָצָה לֹאמַר שֶׁכָּל כֹּךְ גְּדוֹל וְנִעְלָה הַכַּח שֶׁל דְּבוּר, וְעַל כֵּן הַדְּבוּר שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לִהְיוֹת אֹךְ וְרַק 'אֲשֶׁר צִוָּה ה'', דִּהְיִנוּ אוֹ בְּדְבָרֵי תּוֹרָה אוֹ בְּדְבָרֵי תַפְלָה וְכִיוֹצֵא בָּזָה בְּשֵׁאָר דְּבָרֵי קִדְשָׁה וּמַצְווֹת, שֶׁהָרִי זֶהוּ חֵלֶק מַחִיּוֹתוֹ וְנִשְׁמָתוֹ.

וְזֶהוּ שְׁמַצִּינוּ בַּמִּדְרָשׁ (דברים רבה א, א) הָרִי מִשָּׁה עַד שֶׁלֹּא זָכָה לַתּוֹרָה כְּתִיב בּוֹ "לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִכִּי", כִּינֵן שֶׁזָּכָה לַתּוֹרָה נִתְרַפָּא לְשׁוֹנוֹ וְהִתְחִיל מְדַבֵּר דְּבָרִים, שְׁנֹאֲמַר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מִשָּׁה". וְהִינוּ דְּמִשָּׁה רַבְּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם קִדְּם שֶׁזָּכָה לַתּוֹרָה כְּתוּב בּוֹ 'לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִכִּי', שְׁנִמְנַע מְדְבוּר כִּינֵן שֶׁבְּאֵמַת בְּדְבָרִים אַחֲרִים אֵין רְאוּי לְדַבֵּר כָּלֵל, אֲלֹא לִהְיוֹת בְּגִדֵּר 'לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִכִּי', וְכִמּוֹ שְׁאָמְרוּ לֹא מְצֵאתִי לְגוֹפֵי טוֹב מִשְׁתִּיקָה, שֶׁהָרִי כָּל דְּבוּר הוּא חֵלֶק מַחִיּוֹתוֹ. וְרַק כִּינֵן שֶׁזָּכָה לַתּוֹרָה, הִינוּ כְּשֶׁמְגִיעַ לְדְבָרֵי תּוֹרָה, אֵז יִפְתַּח פִּי, וּמִשָּׁה רַבְּנוּ לְמַד אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּעַת לְנִהֲג בָּזָה כְּדֶרֶךְ שְׁנִהֲג הוּא עֲצָמוֹ.

(*) [וְזֶהוּ שְׁנֹאֲמַר "וַיְדַבֵּר מִשָּׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר",

יותר טוב שלא לנדר, כמו שנאמר (קהלת ה, ב) "טוב אשר לא תדר מִשְׁתָּדוֹר", וכמו שהאריכו חז"ל (נדרים ט, א) בגנות הנודרים. וגם יש להבין הלשון 'זה הדבר', כאשר כבר עמדו בזה חז"ל.

ונפתח בדברי כ"ק אאמו"ר וצללה"ה שאמר לפרש דברי המדרש שאמרו 'איש כי ידור' וגו', הדא הוא דכתוב (תהלים קמז, ד) "יָמִיו כָּצֵל עוֹבֵר". דהנה איתא (דגל מחנה אפרים פרשת אמור) בשם הפעל שם טוב זכותו יגן עלינו, שהאות א' שבתבת חטא מרמזת על אלופו של עולם המסתור כביכול במעשה החטא. ובאר בזה כ"ק אאמו"ר דלפעמים בא לאדם חשק ואש קדש לעשות מצוה, אבל צריך הרבה לבדק האם זה בא מסטרא דקדושה, כי יכול להיות שזה מצד היצר, שלפעמים היצר הרע מכניס לו לאדם בתוך החשק הזה לעשות חס ושלום חטא. וזהו הכונה שבחטא נסתר אלופו של עולם, שהחטא יכול להיות גם מלבש בהתלהבות לאלופו של עולם. ובזה יש לפרש 'איש כי ידר נדר', שלפעמים יש לו לאדם חשק ומתלהב לנדר נדר גדול לאלקי ישראל (עפ"י נדרים ח, א), אבל צריך לבדק אם לא מסתור בזה גם דברים אחרים, ולזכור 'לאסור אסר על נפשו', לבל יפל על ידי זה באסור על ידי הרשת שטמן לו היצר. וזה כונת המדרש 'ימיו כצל עובר', שיוכל להיות לפעמים בהירות והתלהבות בחינת יום, והוא 'כצל עובר', שלא היה זה אלא

שאמר לראשי הדורות שהם בחינת ראשי המטות, שישפיעו על ישראל קדשת הדבור, וזהו 'לבני ישראל', לראות לדבר רק מה ששיוך רק לכבוד שמים, 'זה הדבר אשר צוה ה'', דתמיד בעת שרוצים לדבר יש לחשב איך לדבר אך ורק מה שצוה ה', בבחינת 'זה הדבר', שהדבור יהיה רק מה שצוה ה'. וזהו שסים הפתוב 'לאמר', דנודע מחז"ל (בראשית רבה ע, א) דכל מקום שנאמר לאמר הוא לדורות, שכן ראשי המטות לדורות צריכים ללמד לבני ישראל שידברו דבורים קדושים ולא דברי הבל חס ושלום.]

ומכאן אנו רואים כמה חשוב ויקר כח הדבור של איש מִיִּשְׂרָאֵל, ובפרט בעתים הללו בימי בין המצרים שנחרב הבית בצוון שנאת חנם ובשכיל דבורים רעים (וימא ט, ב), אם כן צריכים להשתדל מאד לשמר וליקר כח הדבור. וזה מחלת דורנו ענין הלשון הרע ודברים בטלים ובפרט בבית המדרש, ובזכות שנוהר בזה נזקה לגאולה ולחיי נצח, אמן:

(*) **וידבר משה אל ראשי המטות וגו'**
לאמר זה הדבר אשר צוה ה' (ל, ב).

יש לדקדק מהו שנאמר 'זה הדבר אשר צוה ה'', שמשמע שבא כאן צווי לעשות איזה דבר, והרי כאן בפרשת נדרים

כָּצַל בְּעֶלְמָא וְאַחַר כֶּךָ עוֹבֵר, וְאָז נִרְאָה מִכְסָּה וּמִסְתָּר מִה שֶׁהָיָה בְּלָבוֹשׁ הַיֵּצֵר. עַל כֵּן צְרִיכִים תָּמִיד לְבַדֵּק כָּל אִשׁ וְהַתְּלַהּבוֹת לְדַבְּרֵי קֹדֶשׁ, אִם בָּא מִמָּקוֹם טָהוֹר, עַכְדָּ"ק.

כח הדיבור גדול מכל המעשה

וּבִבְרֵי לְבָאָר כָּל הָעֲנִיָּן אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ זֶה, דְּכִידוּעַ צְרִיכִים לַעֲבֹד אֶת הַבּוֹרָא בְּשְׁלוֹשָׁה כּוֹחוֹת, בְּמַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּבְמַעֲשֶׂה, וְכָל הַכוֹחוֹת שֵׁשׁ לְאָדָם צָרִיךְ לְהִכְנִיס לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרָא. וְהִנֵּה יְכוּלִים לְסַבֵּר שֶׁהַעֲקָר הוּא תְּקוּן הַמַּעֲשֶׂה אֲצֵל הָאָדָם, אֲךָ מִשְׁמַע בְּסַפְרֵי קֹדֶשׁ (עֵיין בִּלְקוּטֵי תוֹרָה לֵארוֹז"ל פֶּרֶשׁת עֵקֶב, וְעַץ חַיִּים שַׁעַר מִפֶּ"ב, וּבִסוּף סִידוּרוֹ שֶׁל שַׁבָּת בְּתוֹכָהּ בַּעֲנִיָּן לִשְׁם יַחֲוֹד [אוֹת יג]) כִּי הַעֲקָר הוּא תְּקוּן הַדְּבוּר שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, כִּי כָּל בְּרִיאַת עוֹלָם הָיָה רַק בְּדְבוּר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר "בְּדְבָר ה' שָׁמַיִם נִעֲשׂוּ" (תְּהִלִּים לג, ו), "כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמַד" (שם, ט), וְאֵף כָּל קִיּוֹם הָעוֹלָם הוּא עַל יְדֵי דְבַר ה' הַמְּקִימוֹ כָּל הָעֵת, וְזֶה מוֹרָה לָנוּ עַד הֵיכָן מַגִּיעַ כֹּחַ הַדְּבוּר.

וְעַד הֵיכָן הַדְּבָרִים מַגִּיעִים לְמַדְּנוּ מִמֶּה שֶׁאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי (יְרוּשְׁלָמִי

בְּרֻכּוֹת א, ב) אֱלֹהֵי הַיּוֹנָא קָאִים עַל טוֹרָא דְּסִינֵי בְּשַׁעֲתָא דְּאַתְיָהִיבַת תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, הַיּוֹנָא מִתְּבַעֵי קוּמֵי רַחֲמָנָא דִּיתְבָּרִי לְבַר נֶשֶׁא תְּרִין פְּמִין, חַד דִּהְוִי לְעִי בְּאוֹרִיתָא וְחַד דְּעָבַד לֵה כָּל צוֹרְפִיָּה^(*) חֲזוֹר וְאָמַר וּמָה אִם אֶחָד הוּא אֵין הָעוֹלָם יְכוֹל לְהַתְקִים מִלְּשׁוֹן הָרַע שֶׁלוֹ, אֱלֹהֵי הַיּוֹנָא שְׁנִים עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. וְכֵן מְבַאֲרִים הַדְּבָרִים בְּזֵהר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב מו, ב), תָּא חֲזִי הָהוּא מְלֵה דְנִפְיָק מִפְּמָה דְּבַר נֶשׁ סֶלְקָא וְאַתְעָר אַתְעָרוּתָא לְעֵלָא אִי לְטַב אִי לְבִישׁ^(**). עוֹד אֵיתָא בְּזֵהר הַקָּדוֹשׁ (תְּקוּנֵי זוֹהַר קה, ב) כִּד בַּר נֶשׁ אֶפְיָק הֶבְלִים וְדְבוּרִים בְּצִלּוֹתִיהָ, כְּמָה עוֹפִין [מִלְּאָכִים] פֶּתַחְיָן גִּדְפִיָּהּ וּפְמִיָּהּ לְקַבְּלָא לוֹן^(***). וְעוֹד אֵיתָא בְּחֻז"ל (יוֹמָא יט, ב. שו"ע הֶרֶב הַלְכוֹת תִּלְמוּד תוֹרָה פ"ג ס"ה), וְדְבַרְתָּ בָּם וְלֹא בְּדְבָרִים בְּטִלִּים. וּמִשְׁמַע דְּלִפִּי הַהִלָּכָה אֶפְלוּ אִם אֵין מְדַבֵּר חֶסֶד וְשְׁלוֹם דְּבָרִים מְגֻנִּים רַק מְדַבֵּר דְּבָרִים בְּטִלִּים שְׂאִין בָּהֶם צָרָה, כְּבַר עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, הָיִיתָ וְהַדְּבוּר יֵשׁ לוֹ חֲשִׁיבוֹת גְּדוֹלָה בְּשָׁמַיִם.

וּבְכָבֶר אֵיתָא בְּסַפְרֵי הַקָּדוֹשִׁים (עֵיין בַּעֲרֻבֵי

נַחַל וִישְׁלַח, וּבִמְאוּר עֵינִים כָּאן, וּבַפְּרִי

הָאֶרֶץ וְאֶרָא) עַל מָה שֶׁנֶּאֱמָר "וַיְהִי אָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (בְּרֵאשִׁית ב, ז) וְתִרְגָּם אוֹנְקֶלוֹס 'לְרוּחַ

* תִּרְגוּם לְלִשׁוֹן הַקָּדוֹשׁ. אֵילוֹ הִתִּי עַל הַר סִינֵי בִּשְׁעָה שְׁנִיתָנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, הִיִּתִּי מִבְּקֶשׁ לִפְנֵי הַקָּב"ה שִׁיבְרָא לְאָדָם שְׁתֵּי פִּיּוֹת, אֶחָד שָׁבוּ יִלְמַד תּוֹרָה, וְאֶחָד שִׁדְבַר בּו כָּל צָרְכּוֹ.

** תִּרְגוּם לְלִשׁוֹן הַקָּדוֹשׁ. בָּא וְרָאָה כָּל מִלָּה שֶׁהָאָדָם מוֹצִיא מִפִּיו עוֹלָה לְמַעְלָה, וּמַעוֹרֶרֶת הַתַּעוֹרְרוֹת לְמַעְלָה, אוֹ לְטוֹב, אוֹ לְרָע.

*** תִּרְגוּם לְלִשׁוֹן הַקָּדוֹשׁ. בִּשְׁעָה שֶׁהָאָדָם מוֹצִיא מִפִּיו הַבִּלִּים וְדִיבּוּרִים בַּעַת הַתְּפִלָּה, כְּמָה מְלָאכִים פּוֹתְחִים כְּנִפְיָהֻם וּפִיָּהֻם כְּדִי לְקַבֵּלֵם.

ממללא', שמבאר מכאן שדבור האדם הוא יסוד ושרש הנשמה שבו.

ובספר הקדוש תפארת שלמה (פרשת ויקרא)
כתב להוכיח גדל כח הדבור, מהא
דאף בהמה העומדת בחצר אשר אין עליה
שום קדשה, תקף כשאומר הבעלים 'הרי זה
עולה', נעשית הקדש בדבור זה ויש עליה
דין מעילה, אף על פי שלא עשה בה שום
מעשה רק דבור בעלמא.

ישמור דיבורו שיהיה רק על פי תורה

ובזה אפשר להבין ענין אמרו כאן 'זה
הדבר אשר צוה ה'', כי כאן בפרשת
נדרים רצה משה ללמד את עם ישראל את
גדל ערכו של דבור איש ישראל, איך על
ידו פועלים לטוב וחס וחלילה להפך. וזה
כונת אמרו 'זה הדבר אשר צוה ה'', הינו
דבכל הדבורים אשר עומד להוציא מפיו
אפלו דבורי הרשות, צריך לשום לבו
שיהיה כל דבורו רק בבחינת 'אשר צוה
ה'', שיהיה כל דבורו קשור לתורה, ועל
דרך שמצינו בחז"ל (סוכה כא, ב) "ועלהו
לא יבול" שאפלו שיחת חלין של תלמיד
חכם צריכה למוד, כי צריך שכל הדבורים
יהיו כענין דברי חז"ל הנזכרים ודברת
בם' ולא בדברים אחרים. ולמד דוקא כאן
ענין זה, שכן יש ללמד כל זאת מפרשת
נדרים, אשר בה רואים אשר על ידי דבור
בלבד חלים כבר אסורי נדר ושבועה
החמורים, על דרך שמצינו בנדר קרבן
כנזכר לעיל, וממילא מענין נדר יש ללמד
אשר 'לא יחל דבורו', שלא יהיה חס ושלום

כח דבורו חלין אצלו, אלא כל דבוריו יהיו
דברי תורה וקדשה.

הכל תלוי בפה - לטב ולמוטב

ועל פי זה יתבארו דברי המדרש שהביאו
הפסוק 'ימיו כצל עובר', דהנה איתא
בספרים הקדושים (ערכי נחל וישלח, יטב לב
תבוא בשם זקנו הישמח משה) שכל אדם
כאשר יורד לעולם הזה נקצב לו מספר
הדבורים שיהא יכול לדבר כל ימי חלדו,
ובאם סים לדבר את הדבורים שנקצבו לו,
נפטר מן העולם. וזהו כונת המדרש, שבא
גם הוא ללמד גדל כח הדבור שבו תלוי
'ימיו כצל עובר' של האדם, וכפי שמירת
כח הדבור כן יוכל להאריך ימיו. וזהו גם
פרוש 'ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה'
(אבות א, יז), שאף לגוף טוב השתיקה,
שלא תצא ממנו חיותו.

ולפי זה יש לבאר מדוע התחיל הכתוב
בלשון 'וידבר' שהוא לשון קשה,
וסים בלשון 'לאמר' אמירה רכה. אכן הנה
אמרו חז"ל 'לפום צערא אגרא' (אבות ה, כג),
ומפרש בספר הקדוש ארון עדות, כי 'לפום'
הינו הפה, דמחד גיסא יכול להרויח על ידו
שכר רב 'אגרא', ומאידך יכול לבוא על ידו
לצער גדול 'צערא', כי אם ינצל כח הדבור
לדברי תורה הרי זה מביא לו אגרא, אבל
אם ישתמש בזה לדבר דברים בטלים
ואסורים יביא לו צערא. ולכן מצד אחד
התחיל בלשון 'וידבר', להראות כמה קשה
וחמור כח הדבור כאשר נכשלים בו,

ומאידך סים בלשון אמירה רפה, להורות כמה טוב ונעים כח הדבור כאשר הוא מנצל ומקשר לטוב.

ובזה יש לבאר מדוע לא נאמר כאן 'וידבר ה' אל משה' כמו בכל התורה (כמו שהקשה הרמב"ן), אלא דבכל שאר מקומות נאמרו דברי ה' גם למשה, לכן נאמר וידבר ה' אל משה, אבל כאן שמדבר על גדל ענין תקון כח הדבור כאמור, וכיון שעל משה איתא (עיי' זוהר רע"מ ח"ג רלב, א) שזכה לבחינת שכינה מדברת מתוך גרונו, שכל הדבורים אשר יצאו מפיו היו כח ה', ממילא לא שיד אצלו ענין 'לא יחל דברו', לכן שיד בזה רק וידבר משה לאחרים.

ובחיותנו עתה בשבת קדש במקום קדוש זה, צריכים לכל הפחות עתה לנצל כח הדבור, שיהיו הדבורים רק להתעלות בעניני קדשה, והקדוש ברוך הוא יעזר שמשבת זו ישאר רשימא דקדשה לכל השנה, ועל ידי זה יתעלה הכל לשרשו, ובזה נזכה לגאלה במהרה, אמן פן יהי רצון:

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' (ל, ב).

מעלת תלמידי החכמים - מוכח קדושת פיהם אפשר לפרש בדרך זה, דהנה מענין נדרים אנו למדים גדל כח ומעלת

התלמיד-חכם, דמבאר בגמרא (כתובות עד, ב) שהחכם מתיר את הנדר מעקרו, שהוא מבטל את כל הדבורים שנאמרו כאלו לא היו, ועוקר את הנדר מתחלתו ומשרשו, אבל הפרת הבעל איננה עוקרת את הנדר מעקרו לומר שלא היה כאן נדר, אלא שיש כח לבעל לבטלו מעתה ואילך שלא תצטרף האשה לקימו.

ומהיכן באמת בא כחו הגדול של התלמיד-חכם, זהו מכת הפה-קדוש שלו, כלשון הר"ן בריש נדרים פה קדוש איך יאמר דבר זה, וזהו שפתיים (מלאכי ב, ז) "שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיו", ומהו הלשון 'מפיו' ולא נאמר 'ממנו', אלא דבאם הוא צדיק אזי הוא שומר את פיו, וזהו תורה יבקשו 'מפיו', דבאם הפה קדוש יכולים לבקש תורה מפיו. ועל צדיק כזה נאמר (ל, ג) "לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה", ופרש הקדוש-לוי שאם הצדיק אינו מחלל דבריו שאינו עושה את פיו חול, אזי ככל היצא מפיו יעשה הקדוש ברוך הוא.

ולפי זה יש לומר, דזהו מה שבאר משה רבנו לראשי המטות, באיזה דרגה המה צריכים להיות, שה'לאמר' שלהם יהיה בבחינת 'אשר צוה ה'', שכל מה שהם מדברים יהיה אף ורק לצורך ובבחינת דבר ה', כמו שאמרו (יומא יט, ב) "ודברת בם" ולא בדברים בטלים, ותלמידי חכמים המתנהגים בדרך זה, הם היכולים להתיר את הנדר של בני ישראל מעקרו.

ועל דרך זה באר כ"ק אאמו"ר וצללה"ה ענין 'לאמר', דאמר בשם חרה"ק רבי ברוך ממעזבונו וצללה"ה על הכתוב "ויברך דויד את ה' לעיני כל הקהל ויאמר דויד" (דברי הימים א כט, י), דדוד ברך את ה' והתפלל בפני ה', אבל לעיני כל הקהל היה נראה 'ויאמר דוד', כאלו דוד המלך מדבר דברים פשוטים. ובזה פרש דברי הכתוב (דברים ג, כג) "ואתחנן אל ה' לאמר", שמשא רבנו התפלל לפני ה' שיזכה שגם כשיהיה 'לאמר' דברים בעלמא, יהיה מזה גם בחינת 'ואתחנן' בחינת תפלה.

סיבת חורבן הבית ותיקונו

וזהו גם השיכות של פרשת מטות לימי בין המצרים, דהנה אמרו חז"ל (שבת קיט, ב) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבזו בה תלמידי חכמים, ועוד אמרו (שם) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהשוו בה קטן וגדול, הינו שהחרבן בא מפני בזיון של תלמידי חכמים. ובפרשה זו שרואים הכח של התלמידי-חכמים שרק הם יכולים לעקר הנדר, וזהו תקון לימי בין המצרים לידע הכח של הצדיקים והתלמידי-חכמים ולהתחמם לאורם.

(*) [ובזה יתבאר גם מה שאמרו חז"ל (נדרים פא, א) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב "מי האיש החכם ויבן את זאת", דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים

ולא פרושהו, עד שפרשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, דכתיב "ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו', הינו לא שמעו בקולי הינו לא הלכו בה, אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה, ועוד אמרו חז"ל (שבת קיט, ב) לא חרבה ירושלים אלא מפני שהשוו בה קטן וגדול, וקשה וכי בשביל זה בלבד ראוי להיות חרבן הבית. גם יש להבין איך אתי שפיר שני המאמרים, דבראשון מבאר שהוא על עזבם את תורתו, ובשני מבאר שהחרבן היה מפני שהשוו בה קטן וגדול. ועוד דגם כאן קשה להבין וכי מפני חטא אחד ראויים לענש כזה של אבדה הארץ.

אלא דנתבאר במקום אחר שעל הצדיקים מטל להוכיח את העם ולהטות את לבם לזכר מקור חצבם, ולעוררם שיקבלו על עצמם גדרים וסיגים לקים את התורה, ועל כן כאשר השוו קטן וגדול לא היה מי שיקבלו ממנו תוכחה והתעוררות, וממילא לקבל עליהם גדרים וסיגים שעל ידי זה יקימו את התורה, וכיון שלא היה להם מוכיח נמנע מהם מלבוא לתשובה ולקיום כל המצוות, וזה הביא שנחרב הבית מחמת כל שאר החטאים ובטול המצוות. ועל דרך זה יש לפרש מה שאמרו על שלא ברכו בתורה תחלה, דהינו שלא קבלו על עצמם גדרים וקבלות ללמוד התורה ושמירתה, וכענין סוף מעשה מתוך מחשבה תחלה, וכיון שכן נגרם להם בטול כל התורה

ומצוותיה ומניעת התשובה, ובסבת זה אבדה הארץ].

ח' יתברך יעזר לנו שנקבל על עצמנו להרבות בכבוד תלמידי חכמים, שזה מחלת הדור שרק מדברים סרה עליהם, ובזכות שנתקן זאת יהיה זה תקון לחרבן הבית, ונזכה לביאת משיח אמן פן יהי רצון.

(*) וידבר משה אל ראשי המטות וגו' (ל, ב).

צריך להבין הלשון 'ראשי המטות לבני ישראל' ולא נאמר ראשי העדה, וגם מה כוננת הלשון 'זה הדבר אשר צוה ה' והלא אין צווי לנדר.

ונקדים מה שאמרו חז"ל (ראש השנה יח, ב) קשה סלוקם של צדיקים כשרפת בית אלקינו, ולכאורה יפלא מלהבין איך אפשר כלל לדמות סלוקם של צדיקים לשרפת בית אלקינו, הרי בית המקדש היה נחלת הכלל בשביל כל אחד ואחד מישראל, אבל הצדיק מלמד ומעורר רק לתלמידיו ולאותם המסתופפים בצלו. ובמקום אחר אמרו חז"ל (איכה רבה א, לו) שסלוקן של צדיקים קשה לפני הקדוש ברוך הוא יותר מחרבן בית המקדש.

ויתבאר על פי מה דאיתא בחז"ל (בבא קמא נט, ב), אלעזר זעירא הוה

סיים מסאני אכמי וכו', אשכוחוהו דבי ריש גלותא ואמרו לו מאי שנא הני מסאני, אמר דקא מאבילנא אירושלים, סבור יהרא הוה וחבשוהו, ואחר כך דברו עמו בהלכה וראו שתלמיד חכם גדול הוא ושקוהו. ויש להבין הרי יש חיוב על כל אחד תמיד להתאבל על ירושלים, וכנפסק להלכה שיש לעשות זכר לחרבן, אם פן למה כעסו על אליעזר וסברו שיהרא הוא, וכן מהו שהצריך להוכיח להם שתלמיד חכם הוא, וכי רק תלמיד חכם צריך להתאבל, הרי יש חיוב על כל אחד ואחד להתאבל על ירושלים.

עיקר האבלות היא על החורבן הרוחני

אכן הנראה בזה, כי הגם שבזמן שנחרב הבית תקנו חז"ל תקנות והלכות לכל אחד ואחד להתאבל על ירושלים, אך הנה יש שני מיני ואפני אבלות, על גשמיות ועל רוחניות, כי יש את חלק האבלות המוכן לכל, על כך שכאשר בית המקדש היה קיים היה הבית בתפארתו, וגם על השמחה שהיתה בו, ועתה נטל כבוד מבית חיינו. אך יש גם את האבלות על החלק הרוחני, מצד רום מעלת עבודת כהנים וגדל השראת השכינה בתוך המקדש, אשר כל זה נטל מעמנו עם החרבן, אשר זהו עקר ענין בית המקדש, ועל זה הוא עקר האבלות, על השראת השכינה שהיתה בו. והנה זה החלק אינו משג לכל אדם, אלא

* בעיר הקודש סמוך למקום המקדש. [ג' חדשים קודם סילוקו לשמי מרומים].

רק תלמיד חכם גדול אמתי, היודע לשער בלבו מה הוא גלוי שכינה וכיוצא בזה, הוא המרגיש בצער העדר השראת השכינה. ואמנם תקנו הנהגות אבילות לכלם על זה הענין, אך הוא רק בימי בין המצרים ובצום תשעה באב וכדומה, אך לנהג אבילות יותר מזה הוא רק לאלה היודעים ומרגישים מה שנאבד לנו ברוחניות, הגלוי-שכינה ומדרגות הכהנים בעבודתם, אשר לאדם כזה מתר להוסיף לאבילות, כיון שמרגיש בנפשו הצער והחסרון שבחרבן. על כן באלעזר זעירא שלא נודע שתלמיד חכם גדול הוא, באשר ראוהו נוהג אבילות על המקדש בשאר ימות השנה, נוסף על תקנת חכמים, הצרכו לבדקו אם תלמיד חכם הוא המרגיש באמת חסרון גלוי השכינה, אשר לו מתר להתאבל יותר ממה שתקנו חכמים.

הטעם שסילוק הצדיקים שקול כשריפת בית אלקינו

ובזה יובן גם מה שדמו חז"ל סלוקן של צדיקים לשרפת בית אלקינו, דלהיות שעקר האבילות הוא על גלות השכינה, ובזמן שהצדיק חי השכינה שורה בתוכו והוא מדור להשראת שכינתו יתברך כענין בית המקדש, וכאשר אמרו ז"ל (אלשיך שמות לא, יג, של"ה שער האותיות ערך לב טוב) 'ושכנתי בתוכם' בתוך כל אחד ואחד, ובצדיק כזה סלוקו דומה לשרפת בית אלקינו, כי כשם שכשנחרב בית המקדש נסתלקה השכינה, כמו כן בסלוקם של צדיקים מסתלקת השכינה.

ובזה יובן מה שאמרו בגמרא (שבת קה, ב) כל המוריד דמעות על אדם כשר הקדוש ברוך הוא סופרן ומניחן בבית גנזיו, ויש להבין דברי חכמים מהו זה שסופרן ומניחן בבית גנזיו. אך לפי מה שאמרנו דעקר האבילות על הצדיק הוא על הסתלקות השכינה כמו בחרבן המקדש, נמצא דבאם מתאבל על הסתלקות הצדיקים הרי הוא כמתאבל על המקדש. ומעתה מובן למה הקדוש ברוך הוא סופרן, דנודע מה שפרשו בספרים הקדושים (זרע קודש כי תצא, תפארת שלמה ואתחנן) 'ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו', הינו שתבנה ירושלים בכח 'בימינו', על ידי הימים שאנו עובדים ה', ולכן אלו הדמעות שהתאבלנו על מיתת צדיקים שהם על סלוק השראת השכינה, יהיו לנו לזכות שיבנה המקדש. ולכן המוריד דמעות על אדם כשר הקדוש ברוך הוא סופרן ומניחן בבית גנזיו, כי עם ביאת המשיח במהרה, יערכו לנו חשבון עם הדמעות האלה בשמים להוציאם ולצרפם לנו לזכויות לבנין המקדש, לכן צריך להיות מנח בבית גנזיו, ואמרו גם הלשון 'סופרן', שיש לומר שכל טפה וטפה מצטרפת למלא חשבון זכויותנו לבנין המקדש.

ובזה יובן הלשון 'ראשי המטות לבני ישראל', ד'מטות' הוא לשון הטיה, דהצדיקים על ידי גלוי השראת השכינה אשר בתוכם, מטין את לבם של בני ישראל

תכלית האחדות - להרגיש עצמו כפלא גופא
עם חבריו

ואפ'שר לומר על פי דברי הרה"ק רבי
יחזקאל מקונומיר זצלה"ה (נחמד
מזהב פנחס) על הפסוק (כה, יב) "לכן אמר
הנני נתן לו את בריתי שלום", די'שנם כמה
מדרגות בענין השלום בין יהודים, הראשון
הוא שאין מריבה ומחלוקת ביניהם, השני
הוא שיושבים יחד באספה אחת, והשלישי
הוא שכל אחד מהם אוהב את חברו, וכל
זה אמנם הוא טוב, אך אין זה תכלית
אמתיות השלום, כי תכלית השלום הוא
שיהא כל אחד מרגיש אשר בלי חברו אינו
כלום, וכל אחד ואחד מחבריו חסר ונחוצ
לו כמו אבר מאבריו, וכל חשיבותו הוא רק
ביחד עם חברו, זהו תכלית הנרצה. ופנחס
זכה למדרגת שלום זו שהיא בחינת ברית,
והינו שהיתה האהבת-ישראל אצלו באופן
כזה, שבלי חברו הרגיש כפלא גופא. וזהו
שנאמר בו 'הנני נתן לו את בריתי שלום',
והינו שנתן לו הכח להשריש בבני ישראל
מדת השלום האמתי שיהיה בבחינת ברית.

שלום ואחדות - תנאי לנצחון המלחמה

וחננה כאן שיצאו למלחמה נגד מדין, והיו
צריכים שיהיה להם זכות וכת
לנצחם, ואמרו חז"ל (ויקרא רבה כו, ב) שדורו
של אחאב עובדי עבודת כוכבים היו
ועל ידי שלא היו בהם דילטורין ויצאין
למלחמה ונוצחין, נמצינו למדים על גדל
כח וזכות מדת השלום לנצח על ידה
במלחמה, ועל כן תחלת דברי משה להם

לאביהם שבשמים, וזהו 'אשר צוה ה'', כי
בכח זה הם גורמים שבני ישראל יעשו את
כל אשר צוה ה' בקיום התורה והמצוות.

גם בימינו אלה צריכים אנו לעשות
חשבון הנפש מה אבדנו עם חרבן
בית המקדש, שהעקר זה מה שהשכינתא
בגלותא, וכל זמן שלא נרגיש בזה הרי
אנו הולכים מגלות לגלות ה' ירחם, עד
שנזכר להפיר שחסר לנו השכינה, ואז
ירחם ה' עלינו ויביא לנו את גאלתנו, אמן
כן יהי רצון:

וידבר ה' אל משה נקם נקמת בני ישראל
מאת המדינים וגו'. וידבר משה אל העם
לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא וגו'.
וישלח אתם משה אלף למטה לצבא אתם
ואת פינחס וגו' (במדבר לא, ב-ג, ו)

צריך באור למה שלח משה את פינחס,
ולא הלק בעצמו עמם, והרי הוא
נצטווה 'נקם נקמת בני ישראל'.

גם צריך באור הלשון 'החלצו מאתכם'.
והרבי ר' בונים מפשיסחא זצלה"ה
אמר (עיין בספר קול שמחה, ובספר קול מבשר)
'החלצו מאתכם' הינו להחלץ ולצאת מן
הנגיעות שלכם, וצריך באור דבריו
הקדושים, מה שיכות יש כאן לענין זה של
להשליך ולזרק הנגיעות, אשר צוה להם
משה זאת בצאתם למלחמה דיקא.

וְזֶהוּ הָעֵינִן שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה עִמָּם אֶת פִּנְחָס,
מֵאַחֵר שֶׁכָּאמֹר לְפִנְחָס נָתַן הַכֹּחַ
לְהִשְׁכִּין וּלְהַשְׁפִּיעַ בְּיִשְׂרָאֵל מִדַּת הַשְּׁלוֹם
בְּאֵמֶת בְּכַחֲנִית בְּרִית, וּבְזֶה רָאָה מֹשֶׁה רִבְנוֹ
עָלָיו הַשְּׁלוֹם הַדֶּרֶךְ וְהַעֲצָה הַטּוֹבָה בְּיוֹתֵר
לְקִים צֻוִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ לְנֶקֶם נִקְמַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִמִּדֵּינָה, עַל יְדֵי שְׁמֹנֶה אֶת פִּנְחָס
עָלִיהֶם בְּצַבָּא הַמְּלַחְמָה, כִּי הוּא הִיָּה
הַמְּכָשֵׁר בְּיוֹתֵר לַעֲרֹךְ מְלַחְמָה בְּמִדֵּינָה וּלְנִצָּחַת.

וְחִנָּה עֲתָה בְּיַחֲדוּת בִּימֵי בֵּין הַמְּצָרִים אֲשֶׁר
כִּידוּעַ נִחְרַב הַבֵּית מִחֲמַת שְׁנֵאת
חֲנָם, חוֹבָה כְּפוּלָה מְטֹלֶת עָלֵינוּ לַעֲמֹל
לְהַרְבוֹת שְׁלוֹם, וּבִזְכוּת זֶה נִזְכֶּה לְרִאוּת
בְּבִנְיָנוּ בְּקִרְוֹב, אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:

הִיָּה 'הַחֲלִצוֹ מֵאֲתָכֶם', דְּזֶהוּ הַעֲצָה לְנִצָּחַת
בְּמִלְחָמָה, כִּי מִדַּת הַמַּחְלָקֶת בָּאָה עַל יְדֵי
שְׁחוּשֵׁב הָאָדָם עֲצָמוֹ לַעֲקֹר, שְׁזֶהוּ דֶּרֶךְ
הַבַּעַל-גָּאוֹה שֶׁחִבְרוּ אֵינּוּ נִחְשָׁב בְּעֵינָיו
לְכָלוּם, וְסוֹבֵר שֶׁהַכֹּל מְגִיעַ לוֹ לְבָדוֹ, אָבֵל
בָּאֵם כָּל אֶחָד מִרְגִּישׁ שֶׁהוּא לְבָדוֹ אֵינּוּ
נִחְשָׁב לְכָלוּם, בְּאִפְסָן פֶּזֶה אֵין יָכוֹל לְהַתְעוֹרֵר
שׁוּם מַחְלָקֶת. וּמֵאַחֵר שֶׁהַתְנַאֲי לְנִצָּחֻן
בְּמִלְחָמָה הוּא עֵינִן הַשְּׁלוֹם, הַצֶּרֶךְ מֹשֶׁה
רִבְנוֹ עָלָיו הַשְּׁלוֹם לְמַצָּא עֲצָה אֵיךְ יִשְׁכֵּן
בִּינֵיהֶם הַשְּׁלוֹם, לָכֵן הוֹרָה לָהֶם מֹשֶׁה
'הַחֲלִצוֹ מֵאֲתָכֶם', שִׁיזְרֹק כָּל אֶחָד אֶת
הַיְשׁוּת שָׁבוּ, וְאִזּוֹ לְבִטָּח יִשְׁכֵּן בִּינֵיהֶם שְׁלוֹם
אֲמִתִּי וּמִמִּילָא תִּנְצָחוּ בְּמִלְחָמָה, וְזֶהוּ בְּאוּר
כּוֹנֵנַת הָרָה"ק מִפְּשִׁיִּסְחָא זְצִלְלָה"ה.

פְּרִשְׁת מִסְעִי

עוֹד יֵשׁ לְהַבִּין מֵהוּ 'בֵּיד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן',
וּלְכַאוֹרָה יוֹתֵר נִכּוֹן לוֹמַר 'עַל יְדֵי
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן', וּמֵהוּ הַלְשׁוֹן 'בֵּיד'. עוֹד צָרִיךְ
בְּאוּר כּוֹנֵנַת אֲמָרוֹ 'וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה וְגו' עַל פִּי
ה'", הֲלֹא פְּשוּט שֶׁכָּל דְּבָר שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה
בְּתוֹרָה הִיָּה מִפִּי ה'.

וַיֵּשׁ לְבָאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁאֲמָרוֹ בְּמִדְרָשׁ
(בְּמִדְבַר רַבָּה כג, ב), זֶהוּ שֶׁאֲמָר הַפְּתוּב

אַלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' בֵּיד מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן. וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם
לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' (לג, א-ב)

הַקָּשׁוּ הַמְּפֹרָשִׁים (חֲזֻקוּנִי, אוּר הַחַיִּים), הֲרִי
נִוְדַע (בְּמִדְבַר רַבָּה ג, י) שֶׁכָּל מְקוֹם
שֶׁנֶּאֱמָר 'אַלֶּה' פּוֹסֵל הֶרְאֻשׁוֹנִים, וְאֵם כֵּן יֵשׁ
לְהַבִּין מַה פּוֹסֵל כָּאֵן, וְהֲרִי לֹא קִדְמוֹ בְּכַתוּב
מִסְעוֹת אַחֲרוֹת.

ואהרן את ידיו אל העם ויברכם" (ויקרא ט, כב), ד'ידיו' רומז לפעלו של אדם במעשה ידיו בדברים גשמיים, והתפקיד של אהרן הכהן היה לרומם מעשה ידיהם של בני ישראל, דהינו להשפיע עליהם שידעו שהכל בא מן השמים, וזהו 'וישא אהרן את ידיו ויברכם', שבזה בעצמו שהרים ענין מעשה ידיהם שרתה בהם הברכה, עכד"ק.

והענין הוא, כי זהו תפקידו ועבודתו של צדיק הדור ומנהיג ישראל, וכמאמר משה רבנו עליו השלום (במדבר כו, טז יז) "יפקד ה' אלקי הרוחות וגו' ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה", שצריך באור פונת אמרו 'ולא תהיה וגו' כצאן אשר אין להם רעה', ומה חסר במה שאמר למעלה 'יפקד וגו' איש על העדה. אף הכונה על פי דברי המדרש הנזכרים, אשר לכך המשיל את בני ישראל דוקא לצאן ההולך אחר הרועה, שכן דרך הצאן לילך אחר הרועה בכל המקומות אשר יוליכם, ואפלו במקום קוצים וברקנים ובורות גם כן נמשכים אחרי הרועה, ואין להם דעה עצמית כלל. וכן הוא התפקיד של מנהיג ישראל נאמן, להשריש בהם מדה זו שהיו כצאן ההולך אחר הרועה, הינו ללמדם שישליכו כל יתבם על ה' יתברך ולא יתלו בכח עצמם וידעתם כלל, רק יסמכו על ה' יתברך באמונה ובטחון. וזהו שאמרו במדרש 'כך ישראל כל מקום שהיו משה ואהרן מסיעים אותם היו נוסעים אחריהם', שמשה ואהרן היו משפיעים מדת אמונה

(תהלים עז, כא) "נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן", 'נחית כצאן' מה הצאן כל היכן שהרועה מנהיגה היא נמשכת אחריה, כך ישראל כל מקום שהיו משה ואהרן מסיעים אותם היו נוסעים אחריהם, ויש להבין הענין.

ונקדים עוד מה דאיתא במדרש (במדבר רבה כב, ז), הלקה שלש מתנות נבראו בעולם, זכה באחת מהן נטל חמדת כל העולם, זכה בחכמה זכה בכל, זכה בגבורה זכה בכל, זכה בעשר זכה בכל, אימתי בזמן שהן מתנות השמים ובאות בכח התורה, אבל גבורותיו ועשרו של בשר ודם אינו כלום, ומתנות אלו בזמן שאינן באים מן הקדוש ברוך הוא סופן להפסיק ממנו. שנו רבותינו, שני חכמים עמדו בעולם כו' נאבדו מן העולם, למה שלא היה מתנתן מן הקדוש ברוך הוא אלא חוטפין אותה להם, ע"כ. ודברי המדרש מקשים מאד, דתחלה אמרו 'זכה בגבורה זכה בכל', ולאחר מכן אמרו 'אבל גבורתו של בשר ודם אינו כלום וכו' שלא היה מתנתן מן הקדוש ברוך הוא, והרי אנו מאמינים בני מאמינים שכל מה שיש לנו הכל הוא מן הקדוש ברוך הוא. עוד יש להבין הלשון הנפלא 'נטל חמדת כל העולם' מה פונתו, דהלא אף לאחר שזכה לעשר וגבורה, עדין לא זכה לחמדת כל העולם.

משה ואהרן השרישו אמונה ובטחון בישראל

ויובן על פי דברי קדש כ"ק אאמו"ר וצלח"ה שדבר בקדשו על הפסוק "וישא

כשמכיר שהכל מתנת שמים וזכה לשפע ברכה

וַיֵּשׁ לומר דָּוָהוּ באור דְּבָרֵי המְדַרְשׁ זָכָה
בעֲשֹׁר זָכָה בכל זָכָה בגְבוּרָה זָכָה
בכל, אִימָתִי בְזִמָּן שֶׁהֵם מִתְּנוּת שָׁמַיִם, הֵינּוּ
כְּאֶשֶׁר יוֹדְעִים וּמְכִירִים שֶׁהַכֹּל רק מתנת
שָׁמַיִם, וְלֹא תוֹלִים חֵס וְשְׁלוֹם בְּכַחַי וְעַצָּם
יְדֵי עֲשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה, בָּזָה 'זָכָה בְּכָל',
שְׂזוּכָה לְהַשְׁלִיךְ כָּל יְהִיּוֹת עַל ה' יִתְבָּרֵךְ
וְלִהְיוֹת סְמוּךְ רק עָלָיו, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ לְבָדוֹ
נוֹתֵן לוֹ כָּל סְפוּקוֹ, וְעַל מִדְּרַגַּת הַדַּעַת הַזֹּאת
אָמַר הַמְדַרְשׁ כִּי בָזָה זָכָה לְחֻמַּדַּת כָּל
הָעוֹלָם. אָבָל בָּאֵם חֵס וְשְׁלוֹם אֵין לוֹ
הָאֱמוּנָה וְהַהֲכָרָה הַנּוֹצֶרֶת, וְאֵינוּ רוֹאֶה
בְּדַעַתוֹ כִּי מִתְּנוּתוֹ מִן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, זֶה
נִחָשֵׁב כְּאִלוֹ חוֹטְפִים מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
כְּלִשׁוֹן הַמְדַרְשׁ בְּהַמְשָׁךְ שֵׁם, וְהֵינּוּ שְׂסוּבֵר
שְׁחָס וְשְׁלוֹם בְּכַח עֲצָמוֹ יִגְבֵּר, וְאֵז אֵין
מִתְקִים אֲצִלוֹ שְׁפַע הַבְּרָכָה.

וַיֵּשׁ לְרַמֵּז שֶׁזֶהוּ שְׁנֵאמַר וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת
מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה',
שִׁמְשָׁה רַבְּנוּ כָּתַב עַל לוח לְבָם וְהַשְׁרִישׁ
בָּהֶם, כִּי כָּל מֶה שִׁיֵּצְאוּ לַפְעֵלָם וְלַעֲבוּדָתָם
הַכֹּל נָתַן לָהֶם עַל פִּי ה'. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ
לומר הֶרְמֵז בְּלִשׁוֹן 'אַלֶּה', כִּי מֵאַחֵר
שֶׁהִגִּיעוּ לְזוֹ הַמִּדְרָגָה הַגְּדוֹלָה וְהַנִּפְלְאָה
בְּאֱמוּנָה וּבִטְחוֹן, שָׁזְכוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבְּנוּ
שֶׁכָּל מִסְעֵיהֶם וּמוֹצְאֵיהֶם הָיוּ רק עַל פִּי ה',
שָׂרָאוּ תְּמִיד בְּהַכֹּל רק כַּח הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ,
בָּזָה הָיוּ הוֹלְכִים וּמִתְעַלִּים מִמָּסַע לְמָסַע
בְּבַחֲנִיַּת 'אַלֶּה', לִהְיוֹת רוֹאִים שְׁמָה
שֶׁהִשְׁגוּ אֶתְמוֹל לֹא הָיָה מִסְפִּיק, וְהָיוּ

וּבִטְחוֹן שְׁלָהֶם בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, לִהְיוֹת
סְמוּכִים רק עַל ה' יִתְבָּרֵךְ לְבָד כְּצֵאֵן הַהוֹלֵךְ
אַחֵר הָרוֹעֶה.

וְזֶהוּ עֲנִין מֵאִמֵּר חֲז"ל (ראש השנה כט, א)
"וְהָיָה כְּאֶשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ" וְגו'
(שמות יז, יא), וְכִי יָדָיו וְכו' אֵלֶּא כָּל זִמָּן
שִׁישְׂרָאֵל מִסְתַּכְלִין כְּלָפִי מַעֲלָה וּמִשְׁעַבְדִּין
אֶת לְבָם לְאַבִּיהֶם שְׁבַשְׁמִים וְכו', שֶׁזֶה הָיָה
עֲבוּדָתוֹ וְכוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהַכְנִים בְּקֶרְבָּם
אֱמוּנָה פְּשוּטָה זוֹ, לִהְיוֹתָם מִשְׁעַבְדִּים רק
לְאַבִּיהֶם שְׁבַשְׁמִים, וְלִהְשָׁלִיךְ כָּל יְהִיּוֹת רק
עָלָיו. וְזֶהוּ עֲנִין 'יָרִים מֹשֶׁה יָדָיו', שֶׁהִרִים
בְּחִינַת יְדֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֶרְוִיזוּ
לְמַעַשְׂתֵּיהֶם וּמִפְעֻלֵּיהֶם בְּדָבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים,
וְלִמְדָם שִׁידְעוּ שֶׁהַכֹּל מִן הַשָּׁמַיִם מֵאֵת ה'
יִתְבָּרֵךְ לְבָדוֹ.

וּמַעֲתָה מִתְבָּאֵר הֵיטֵב הַלְשׁוֹן 'בִּיד מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן', הֵינּוּ שֶׁהִנְהִיגוּ אֶת יִשְׂרָאֵל
וְהַשְׁרִישׁוּ בָּהֶם מִדַּת הָאֱמוּנָה, לִהְיוֹת עֲנִין
הַיָּדִים וּפְעֻלוֹת וְטַרְחוֹת הָאָדָם בְּדָבָרִים
גִּשְׁמִיִּים, מִתּוֹךְ אֱמוּנָה טְהוּרָה כִּי הַכֹּל רק
מֵאֵת ה' יִתְבָּרֵךְ, וְכֵצֵאֵן הַהוֹלֵךְ אַחֵר הָרוֹעֶה.
וּמִבְּאֵר הֵיטֵב כְּוִנַּת הַמְדַרְשׁ הָדָא הוּא
דְּכָתִיב נָחִית כְּצֵאֵן עִמָּךְ בִּיד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן,
כְּצֵאֵן דִּיקָא, וְעַל יְדֵי בְּחִינַת יְדֵי מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן, שְׁבָהֶם מְצִינוּ עֲנִין זֶה, כְּאִמּוֹר 'יָרִים
מֹשֶׁה יָדָיו' וְגו' וְכֵן 'וַיֵּשֶׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו',
שֶׁהִרִימוּ בְּחִינַת פְּעֻלוֹת הַיָּדִים לִהְיוֹת
מִשְׁעַבְדִּים כְּלָפִי מַעֲלָה, לִידַע כִּי הַכֹּל מֵאֵת
ה' יִתְבָּרֵךְ וַיֵּשׁ לְסִמָּךְ רק עָלָיו.

פוסלים כל יום את העבודה של יום האתמול, לילך ולהתעלות במדרגת האמונה ובטחון בה' יתברך יותר ויותר.

נחית כצאן עמך - באמונה פשוטה

(*) [ומעין זה יש לבאר באפן אחר. דהנה ב"ק אאמו"ר וצללה"ה אומר לפרש בדרך הרמז דברי הכתוב "ואלה מסעי בני ישראל וגו' ביד משה ואהרן", דאיתא בחז"ל (שמות רבה ג, ד) דמשה רבנו שאל את הקדוש ברוך הוא באיזו זכות יצאו בני ישראל ממצרים, ואמר לו ה' בזכות "תעבדון את האלקים על ההר" (שמות ג, יב), דאף שעתה אינם ראויים הם לזה, אף הקדוש ברוך הוא דן את בני ישראל לפי העתיד שאז יזכו לתקון. אף איך באמת זוכים לזה שהקדוש ברוך הוא ידון אותנו על שם העתיד, זהו על ידי אמונה פשוטה, דכידוע יש אמונה פשוטה בלי חקירות, על ידי מסרת אבות, בבחינת (משלי א, ח) "שמע בני מוסר אביו", וכאשר יש לנו אמונה פשוטה זו, אזי מדה כנגד מדה דן הקדוש ברוך הוא אותנו על שם העתיד, דכשם שפעת אין אנו מבינים כלום, וסומכים על העתיד בימות המשיח שאז יתגלה מלכות שמים וכבודו ימלא את כל הארץ, כן ה' דן אותנו על שם העתיד אף שפעת אין אנו זכאים. וזהו שנאמר 'נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן', ד'ידים' רומז על אמונה פשוטה, כדאיתא בחז"ל

(ראש השנה כט, א) וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים, וזהו אמונה פשוטה בלי סברות וחקירות, לכן זכו למסעות של המדבר בעת צאתם ממצרים, ע"כ תכן דבריו.

ויש להוסיף לפרש, דמלבד מה שהנחו משה ואהרן את בני ישראל במדת הבטחון באמונה פשוטה, היו גם מלמדים את בני ישראל לדבר רק דבורים שיש להם שיכות לכבוד שמים, וזהו שאמרו במדרש 'מה הצאן נמשכים אחר הרועה כן ישראל נמשכו על ידי משה ואהרן, הינו דהם הנהיגו אותם שלא לדבר דברים שאינם נצרכים, ונמשכו אחריהם במסעות המדבר בזכות האמונה פשוטה ושמירת הדבור לדבר דברים אשר צוה ה'.

ח' יזכנו להגיע למדרגת אמונה ובטחון ועל ידי זה נזכה לגאולה, כמאמרם ז"ל (עיין מדרש תנחומא בשלח י) שאין ישראל נגאלין אלא על ידי האמונה, אמן.

ויחננו ברפידים ולא היה שם מים לעם לשתייתם (לג, יד).

חקשה הרמב"ן ז"ל, למה פרט כאן מה שארע ברפידים, הרי בהרבה מהמסעות ארע להם איזה מארע, כגון

כשמתעזה את האדם מדרך הטוב חלילה, בתחלה משים בלבו של אדם עצלות, ואם האדם לא יתגבר עליו בכל כוחו להיות זריז, מתוך שהוא מתעצל לעמד בבקר לעבודת בוראו, הוא בא לידי בטול תורה, ומתוך שאינו עוסק בתורה הוא בא לידי תאוות רעות חלילה, על פן העקר להתגבר על יצרו צריך האדם לראות ולעשות כל מגמתו שיבא לידי מדת הזריזות, ומתוך כך הוא מזדרז את עצמו לעסק בתורה, והתורה מלמדתו להזהר מתאוות רעות וממעשים רעים.

וזהו באור הכתובים, 'ויסעו מרפידים', פרוש כיון שהסיעו עצמם מן הרפוי ידים הינו מן העצלות, 'ויחנו במדבר סיני', הינו שהיו עוסקים בתורה. 'ויסעו ממדבר סיני', פרוש שעל ידי עסק התורה לא היו צריכים עוד לעשות תחבולות להתגבר על יצרם לעסק בתורה, רק בתחלה, ואחר כך נעשו דברי תורה ערבים עליהם, והיתה התורה מלמדתם איך לשבר התאנה, וזהו 'ויחנו בקברות התאנה', פרוש שקברו את התאנה, שלא היו מתאנים לתאוות רעות. 'ויסעו מקברות התאנה ויחנו בהצרת', דהנה כל זמן שלבו של אדם נוטה עוד לאיזה תאנה של עולם הזה, אפלו כל דהוא, אפלו פעם אחת בשנה, צריך הוא להיות יושב אהל ולא יוכל עוד לצאת ולבא בהצרות וברחובות פן יחטיאנו היצר הרע חלילה, אבל אם שבר כל התאוות ולבו הוא ברשותו, כי הצדיקים הוא לבם ברשותם,

מעשה ירדת המן וכיוצא בזה, ולמה מכל המסעות רק ברפידים פרט מה שארע להם שם. וכתב לתרץ וזה לשונו, לא הזכיר במרה נס המים ולא במדבר סין ענין המן, אבל בעבור היות ענין רפידים דבר גדול, שנסו את ה' ונקרא המקום מסה ומריבה, ונקדש לעיניהם להוציא להם מים מסלע, ובאה אליהם שם מלחמת עמלק, על פן הזכיר בקצרה 'ולא היה שם מים לעם לשותות', כי הוא המקום הנכר והנודע בו, עכל"ק.

ולחבין הענין ביתר באור, וגם להבין מה שבפסוק לא הזכיר אלא 'ולא היה מים לעם לשותות', יתבאר על פי מאמר חז"ל (תנחומא בשלח כה, ילקוט שמעוני בשלח רסז, ועיין גם בתרגום יונתן כאן) אין רפידים אלא רפיון ידים, לפי שרפו ידיהם מדברי תורה לכך בא השווא עליהם, לפי שאין השווא בא אלא על רפיון ידים מן התורה. ולהבין כונת דבריהם, וכן מהו הלשון 'שרפו ידיהם', והיה לו לומר שנתרפו מדברי תורה.

תכלית לימוד התורה - להתקרב ולהדבק בהשי"ת

ויתבאר על פי מה שמצינו בספר הקדוש מאור ושמש על זה הפסוק וזה לשון קדשו, 'ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני' (לג, טו), בספרים איתא שהפסוקים אלו מרמזים על המדרגות שבאו ישראל ממדרגה למדרגה. והנה היצר הרע

אכל לא למדו במדרגה הנרצית הזאת של
בחינת תלמודו בידו, להתדבק בבורא
עולם, ולכן באה מלחמת עמלק.

ובזה מבאר היטב מה שדוקא ברפידים
הזכירה התורה את אשר ארע להם,
להראות גדל נחיצות למוד התורה בבחינה
זו של תלמודו בידו. ולכן כתבה התורה רק
'ולא היה מים לעם לשותות', שנתרחקו
ונפלו מלהיות המים, אין מים אלא תורה,
בבחינת 'לעם לשותות', להביאם לחיות על
פי התורה בדבקות בה'.

ובזה אפשר לפרש מה שאמרו חז"ל (בבא
מציעא ל, ב פה, א) שלא חרבה
ירושלים אלא מפני שהעמידו דבריהם על
דברי תורה, ומסקינן שם דהינו שלא עשו
לפנים משורת הדין, ולכאורה אינו מוכן
וכי משום שאין עושים לפנים משורת
הדין מגיע ענש גדול כזה. אלא יש לרמז
הפונה בזה, ד'שהעמידו דבריהם על דברי
תורה' הפונה שהתורה שלמדו היתה רק
בבחינת דבור, ולא באו למדה זו להחזיק
גם 'דיהם' בדברי תורה, וממילא היה
חסר להם בקנין התורה, ומתוך זה הגיעו
לידי החרבן.

יתן ה' שנזכר להגיע למדה זו, ללמד
וללמד לשמר ולעשות באהבה,
שהלמוד יהיה בדרך הוראה איך לשמר
התורה ולהתקרב להשם יתברך ולעשות

יכול הוא לצאת ולבא ברחובות ובחצרות
ואף על פי כן יראת ה' על פניו ואינו חוטא
כלל. וזהו 'ויסעו מקברות התאווה', פרוש
שכבר שברו כל התאוות ובאו למדרגה
גדולה ממנה שהיו יכולים לצאת ולבא
בחצרות וברחובות, וזהו 'ויחננו בחצרות',
ע"כ דבריו הקדושים הנפלאים.

ועל פי זה יתבאר ביתר באור ענין אמרם
ז"ל שרפו ידיהם מדברי תורה, דהנה
חז"ל אמרו (ראש השנה כט, א) "והיה כאשר
ירם משה ידו וגבר ישראל" וגו', וכי
ידיו של משה עושות מלחמה או שוכרות
מלחמה, אלא לומר לך כל זמן שהיו
ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין
את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים
ונוצחים את עמלק. מבאר מכאן שענין
היידים מורה על ענין "ואתם הדבקים בה'
אלקיכם", שמסתכלים כלפי מעלה
ודבוקים ואחוזים בו יתברך, ובזה היו
שוכרים קלפת עמלק שבא משום שרפו
ידיהם מדברי תורה, והינו כי למוד
התורה צריך להיות בבחינת (פסחים נ, א)
אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו,
דתכלית תורה תשובה ומעשים טובים
(ברכות יז, א), הינו שהתכלית בלמוד
התורה הוא לשוב בתשובה ולזכך
המעשים ולדבק בבורא יתברך, לשמר
ככל אשר תורה לו התורה לאדם, ולזכר
את ה' אלקיו. וזהו כונת הלשון רפידים
שרפו 'ידיהם', שאף על פי שלמדו תורה

רצונו, וכזה נקרב את בנין בית הבחירה, אמן כן יהי רצון:

ויסעו מרפידים ויחננו במדבר סיני (לג, טו).

ידוע מה שאמרו חז"ל (תנחומא בשלח כה) מהו רפידים, שרפו ידיהם מן התורה. וכבר דקדקו בספרים הקדושים (עיין צפנת פענח תרומה, ייטב לב בשלח) מהו הלשון 'ידיהם', והלא עסק התורה אינו כי אם במח ובלב.

ונקדים דהנה מצינו בחז"ל (שבת קיט, ב, בבא מציעא ל, ב) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שהשוו קטן וגדול, לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין. ולכאורה יפלא, דבשלמא שאר עברות המזכרות שם כחלול שבת, בטול קריאת שמע שחרית וערבית וכיוצא בזה, הן מעקרי ויסודי התורה, אף הדברים הנזכרים לעיל כמה מהם אינם כלל עון מן התורה, ועל כל פנים אינם מעקרי התורה, ואם כן קשה להבין איך מחמתם חרבה ירושלים.

מחלוקת נצמחת מגאות

ויש לומר בכל זה, על יסוד מה שכתב בספר בנחם יחזקאל, שלשון 'רפו

ידיהם' רומז על ענין דרישת שלום חברו, שהמנהג לתת יד לחברו כשדורש שלומו, ורמזו חז"ל בזה על מה שמצוי, שכאשר מחזיק חס ושלום במחלוקת עם חברו, אינו לא יתן לו ידו לשלום, ואף טוען שיש לו ראיה מן התורה שעמו הצדק להנהיגו זאת. וזהו 'שרפו ידיהם מן התורה', שרפו והחלישו ידיהם מלתן שלום לחברו, אלא החזיקו במחלוקת, ועוד זאת שאמרו שיש להם סמך לזה מן התורה, שדמו במחשבתם שמן התורה מתר וראוי לנהג כן, עד כאן דבריו. ואם אמנם שהדברים נאמרו בדרך צחות, מכל מקום הרי זהו השרש אשר על ידו מוצא היצר מקום ואחיזה להתגדר אצל בני עמנו, בחטא הגדול של מחלוקת ושנאת חנם אשר עדין יצר זה מרקד בינינו.

והעצה כנגד זה אמרה התורה כאן, שהוא על ידי ויחננו במדבר סיני, שכאשר יבוא למדת ענוה להיות בבחינת מדבר סיני שהנמיך עצמו מכל ההרים, על ידי זה ממילא יתבטלו כל ראיותיו הללו שדמה במחשבתו שראוי בזה לקום ולעשות ריב ולהחזיק במחלוקת, כי הגאות הוא עקר הגורם לכל ריב ומדון, ועל ידי זה יזכה ל'ויסעו מרפידים', שיסע ויסתלק מלבו כל מקום וטעם להחזיק במחלוקת. וכאשר תשכן בלבו מדת הענוה, אז יזכה לקבלת התורה באמת כאשר מצינו בהר סיני, ויזכה לראות באמת מהו רצון התורה.

כאן במחלקת, ועל דרך הנזכר לעיל לגבי 'רפו ידיהם מן התורה', ואלו היתה בהם מדת הענוה היו נכנסים לפנים משורת הדין, הינו שהיו רואים עמק אמתת רצון התורה, ולא היה הגאות מסמא את עיניהם, והיה מתבטל מלבם כל פרווד לכבות.

ובאמת אדרבה הרי מבאר וידוע שעקר קיום התורה אי אפשר אלא על ידי אחדות, וכדאיתא (רש"י ממכילתא שמות יט, ב) "ויחן שם ישראל" כאיש אחד בלב אחד, וכדאיתא בספרים הקדושים (אור החיים פקודי לט, לב, דרך פיקודך הקדמה ג' אות ב', ישמח משה שמות) שישנן הרבה מצוות שאי אפשר לקימן אלא על ידי ההתחברות וההתכללות זה עם זה, שעל ידי זה גם המצוות הנוהגות רק בכהנים או רק בישראלים, נחשבות לכל אחד כאלו קימן, ועל כן תקנו הצדיקים לומר 'לשם יחוד וכו' בשם כל ישראל'. ובאם חס ושלום שונאים אחד את השני, על ידי זה מתבטל חס ושלום קיום התורה והמצוות, ולכן נחרב הבית, דכל ענין ביאת הארץ ובנין הבית הוא רק על מנת לקיים תרי"ג מצוות.

הקדוש ברוך הוא יעזר שנוכל לקיים התורה מתוך חבורות של מצוה, ויקים בנו מה שאמרו (מדרש תנחומא נצבים א) שאין ישראל נגאלים אלא כשהם באגדה אחת, אמן כן יהי רצון:

ועל פי המבאר דשרש ואם כל חטאת המחלקת הוא הגאות וגסות הרוח, הנותן בלבו של אדם לראות אשר רק דרכו ישר בעיניו ולבבו לחבריו, יובן מה שתלו חז"ל חרבן ירושלים על שלא הוכיחו זה את זה, כי זהו מורה על גדל הגאות שהיתה בלב כל אחד, עד שעל ידי זה לא היה שיכות לאחד עם חברו, ולא רק שלא היו יכולים לקבל תוכחה אחד מחברו, אלא אף לא הוכיחו זה את זה, כדרך שפרשו בספרים הקדושים (שפתי צדיקים אמור בשם המגיד מזלזטשוב) מה ששנינו (אבות ג, ב) שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים, הינו דהטעם לזה ששנים יושבים ואין מדברים ביניהם שום דבורי תורה, אין זה אלא משום דכל אחד בז ומתלוצץ מחברו, עד שאינו מחשיבו בעיניו שיהא ראוי לדבר עמו ולהיות לו איזה התחברות עמו. וזהו גם מה שאמרו שהשוו קטן וגדול, שכל כף לא היה ביניהם שום התחברות זה עם זה, והיה כל אחד מתלוצץ מכל שאר רעיו, עד שכלם השוו בעיניו, שגם הגדול היה נראה בעיניו שוה לקטן, וכל יוכל לראות שיש אי מי גדול ממנו.

וזהו גם מה שאמרו לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה, הינו שכאשר היה ביניהם ריב ומדון, העמידו ותלו דבריהם על דברי תורה, שהביאו ראיות מן התורה שראוי להחזיק

(*) וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוֹיִם אֶת שְׁשׁ עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנוּם שְׁמָה הָרִצַּח וְעַלֵּיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר (לה, ו).

וַיֵּשׁ לְהִבִּין לָמָּה אָמְרָה הַתּוֹרָה שְׁעָרֵי מִקְלָט יִהְיוּ נִמְצָאִים בְּחֶלֶק הַלּוֹי וְלֹא בְשָׂאָר הַשְּׁבֵטִים, (וּסְדֵר חֲלֻקָתָם בַּפָּרָטוֹת מִבָּאָר בִּיהוֹשֻׁעַ פָּרָק כ"א, וּבַפָּרָט בַּפָּסוּק י"ג, כ"א, כ"ז), וַיֵּשׁ לְהִבִּין מָה שִׁיכּוֹת יֵשׁ בֵּין עֲנִיִּן הַלּוֹיִים לְאָדָם הַהוּרָג בְּשׁוּגָג.

אִם רוֹאֶה אָדָם שִׁסּוּרִין בָּאִין עָלָיו יִפְשָׁשׁ בְּמַעֲשָׁיו, פִּשְׁשׁ וְלֹא מִצָּא יִתְּלָה בְּבִטּוֹל תּוֹרָה, וּפָרָשׁוֹ בְּסִפְרֵים הַקְדוּשִׁים (תּוֹפָאֶרֶת שְׁלֹמֹה שֶׁעַר קְרִיאַת שְׁמַע) דָּאִם אָדָם רוֹאֶה שְׁבָאִים עָלָיו יִסּוּרִים וְאִינוּ יוֹדְעַ לָמָּה, יִתְּלָה מָה שֶׁאִינוּ יוֹדְעַ הַסֵּבָה בְּבִטּוֹל תּוֹרָה, כִּי בָאִם הִיָּה לוֹמֵד וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הִיָּה יוֹדְעַ מִדּוּעַ בָּאִים עָלָיו יִסּוּרִים.

הַרוֹצֵחַ גּוֹלָה לַעֲרֵי מִקְלָט כְּדִי שִׁילְמֹד שֶׁם דְּרָבִי חַיִּים מֵהַלּוֹיִים

וַזֶּהוּ גַם הָעֲנִיִּן שֶׁל עָרֵי מִקְלָט, דִּהְנָה שְׁבֵט לְוִי הַקְדִּישׁ כָּל יְמֵי חַיָּיו לַתּוֹרָה, וְכִמוּ שֶׁפָּתַח הָרַמְבַּ"ם (הַלְכוֹת שְׁמִיטָה י"ג, י"ב) וְלָמָּה לֹא זָכָה לְוִי בְּנִחְלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְבִזְזָתָהּ עִם אַחֲיוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִבְדִּיל לַעֲבֹד אֶת ה' לְשִׁרְתּוֹ וּלְהוֹרֹת דְּרָכָיו הַיְשָׁרִים וּמִשְׁפָּטָיו הַצְדִּיקִים לְרַבִּים, לְפִיכָךְ הִבְדִּילוּ מִדְּרָכֵי הָעוֹלָם, אֲלֹא הֵם חֵיל ה', עַד כָּאֵן דְּבָרָיו. וְהִנֵּה כֹאֲשֶׁר אָדָם נִכְשַׁל וְהָרָג בְּשׁוּגָג, זֶהוּ סִימָן שֶׁלֹּא זָכָה לְכַתְּרָהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁלֹּא קָנָה קִיּוּם הַתּוֹרָה לְקַנְיִן בְּנִפְשׁוֹ, וְעַל כֵּן צָרִיךְ הוּא לְגָלוּת לַעֲרֵי הַמִּקְלָט, בְּכַדִּי שִׁיְהִיָּה מְצוּי אֲצֵל הַלּוֹיִים, לְלַמֵּד מֵהֶם וּלְדַבֵּק בְּדְרָכֵיהֶם וּלְזָכוֹת לַתּוֹרָה, שְׁזֵהוּ הָרְפוּאָה שֶׁל הַמִּכָּה נִפְשׁ בְּשׁוּגָגָה.

וּבִזְזָה אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ מָה דְּאִיתָא בַּחֲז"ל (שְׁבַת לג, ב'), שֶׁכֹּאֲשֶׁר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי יֵצֵא מִן הַמַּעֲרָה וְרָאָה שְׁעוֹסְקִים בְּגִשְׁמִיּוֹת

אֵין לַתּוֹלוֹת הַצְרוֹת בְּמִקְרָה אֲלֹא לְהַתְעוֹרֵר לְשׁוּב

וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, דִּהְנָה דָּוִד הַמֶּלֶךְ אוֹמֵר "רָאָה עֲנִי וְחַלְצֵנִי כִּי תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי" (תְּהִלִּים קי"ט, קנ"ג), וְצָרִיךְ בָּאוּר מָה נְתִינָת טַעַם יֵשׁ בָּזָה, שְׁלֹפִי שֶׁהוּא זוֹכֵר אֶת תּוֹרַתּוֹ הַקְדוּשָׁה עַל כֵּן הוּא צָרִיךְ לְהוֹשִׁיעַ מִצָּרָתוֹ. אֲלֹא דְבָאִם בָּאוֹת חֶסֶד וְשְׁלוֹם צְרוּת עַל הַכָּלל אוֹ עַל הַפָּרָט, צְרִיכִים לִידַע וּלְהַכִּיר שִׁיד ה' עֲשֵׂתָהּ זֹאת וְאִינוּ מִקְרָה חֶסֶד וְשְׁלוֹם, וַזֶּהוּ 'רָאָה עֲנִי וְחַלְצֵנִי', שֶׁמִּבְקֵשׁ הַצִּילֵנִי מִן עֲנִי, 'כִּי תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי' הִינוּ שְׂאֵנֵי תוֹלָה שֶׁהַכָּל מִכַּח הַתּוֹרָה, וְרוֹאֶה שֶׁהַכָּל הוּא יָד ה'. וְכִמוּ שֶׁפָּסַק בְּרַמְבַּ"ם (הַלְכוֹת תַּעֲנִית פ"א ה"ג) דְּכֹאֲשֶׁר חֶסֶד וְשְׁלוֹם בָּאוֹת צְרוּת עַל הִיחִיד אוֹ עַל הָרַבִּים, אֲסוּר לַתּוֹלוֹת זֹאת בְּמִקְרָה, אֲלֹא צְרִיכִים לַתּוֹלוֹת שִׁיד ה' עֲשֵׂתָהּ זֹאת מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הָלַךְ בְּדֶרֶךְ ה' וּפָגַם בְּמִצְוֹת ה', וְעַל יְדֵי זֶה יֵהָא מִתְעוֹרֵר לְשׁוּב מִדְּרָכּוֹ הָרָעָה, וְה' הַטּוֹב יִסְלַח לוֹ וְיִקְבֵּל תְּשׁוּבָתוֹ. וְכִמוּ שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל (בְּרֻכּוֹת ה, א)

קולטות, אלא שהם קולטות רק לדעת, וכן פסק הרמב"ם הלכות רוצח פ"ח הלכה ט-י).

ונקדמים מאמר הגמרא (נדרים פא, א), על מה אבדה הארץ, דבר זה אמרו חכמים, ולא פרשוהו, אמרו נביאים ולא פרשוהו, עד שפרשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר (ירמיהו ט, יב) "ויאמר ה' על עזכם את תורתי אשר נתתי לפניהם", אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה. וידוע קשית הראשונים (עיין בר"נ שם בשם רבנו יונה) בזה, דמשמע שהיו לומדים התורה ומקיימים מצוותיה, אלא רק לא עליה ברכו על התורה, ואם כן מדוע נענשו על עוון קל כזה בענש חמור כל כך.

עיקר תכלית הלימוד - שיפעל תיקון בנפשו

ויתבאר על פי דברי קדש ששמעתי מאת ב"ק אאמו"ר וצללה"ה, לפרש מאמר התנא דבי אליהו (רבה זי), וכיון שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקדוש ברוך הוא "ויקחו לי תרומה" (שמות כה, ב) ובאר הכונה בזה, דהנה מודעת זאת שתכלית תורה תשובה ומעשים טובים, ללמד ולקיים, וזה כונת ישראל במה שאמרו בהר סיני 'נעשה', דאף דבכדי לעשות צריך בהכרח להיות תחלה 'ונשמע' לשמע מה לעשות, אף הקדימו 'נעשה' לומר שילמדו את תורתנו הקדושה בבחינת 'נעשה', שדברי התורה יעשו ויקבעו לנו רשימא דקדשה בגוף, ורק לאחר מכן אמרו 'ונשמע', לומר כי שמיעת ולמוד התורה

אמר מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, והינו משום דרבי שמעון היה סמוך ונראה לזמן חרבן הבית, וראה את עם ישראל בצרה גדולה, וידע כי באם לא לומדים תורה באים חס ושלום לתלות הכל במקרה ולא מכירים ביד ה' שבכל דבר, ועל זה אמר 'מניחים חיי עולם', ורצה שבני ישראל יזכו לכתרה של תורה, שיכירו שהכל בהשגחה פרטית, ועל ידי זה נושע.

עתה כשנמצאים אנו במקום קדוש כזה, מטל עלינו לקבל על עצמנו על תורה, ויהי רצון שנוכח להרבות פעלים לתורה ללמד וללמד, ונוכח לוכל בנין למודי ה' (ישעיה נד, ג), ולקבל פני גואל צדק במהרה, אמן כן יהי רצון.

ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שכן בתוכה כי אני ה' שכן בתוך בני ישראל (לה, לד).

לבאורה קשה מהו הלשון 'אשר אתם יושבים בה', דהא ודאי דיושבים הם בארץ, אשר לכן מזהירם לבל לטמאותה. וכן צריך באור כפילות הלשון 'אשר אני שכן בתוכה', וכי אני ה' שכן בתוך בני ישראל.

עוד יש להבין מדוע דוקא עריהם של הלויים נבחרו להיות ערי מקלט (ובגמרא מכות י, א, מבאר דגם כל ערי הלויים

לְבַד אִינוּ הָעֵקֶר, אֲלָא הָעֵקֶר הוּא ה'נַעֲשֶׂה' הֵינּוּ שְׂדֵבְרֵי הַתּוֹרָה יִקְבְּעוּ בְּנַפְשָׁנוּ לְתַקְנָהּ וּלְהַנְהִיגָהּ רַק כְּרָצוֹן ה'. וְכִיּוֹן שֶׁהִגִּיעוּ לַמַּדְרָגָה כְּזֹאת יָכְלוּ לְזַכּוֹת לַמֶּאֱמָר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא 'וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה', כִּי תַכְלִית בְּנִית הַמִּשְׁכָּן לֹא הִיְתָה בְּנִין עֲצִים וְאַבְנִים גְּרִידָא, אֲלָא הָעֵקֶר הוּא שִׂיכִינוּ אֶת נַפְשָׁם לִשְׁכֹּן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּתוֹכָם, שְׁזָהוּ בְּחִינַת 'נַעֲשֶׂה' כְּאֹמֹר, שְׁכָל מֶה שִׁישְׁמַע וַיִּלְמַד יַפְעַל בְּנַפְשׁוֹ לְתַקְנָהּ וּלְבַטְלָהּ לַהֲשֵׁם יִתְבָּרַךְ, וְעַל כֵּן הִסְמִיכָם הַתָּנָא דְּבִי אֱלִיהוּ זֶה לָזֶה, עַכְדָּ"ק.

לְמַדוּ הַצְדִּיקִים אֶת תּוֹרַת הָאֱלֻלִּים, לְהַשְׁפִּיעַ עַל נַפְשָׁם שֶׁתִּבְיֵאֵם הַתּוֹרָה לִיְדֵי קִיּוּם, וּלְשַׁעֲבֹד עֲצָמָם לְרָצוֹן הַתּוֹרָה. כֵּן צָרִיךְ כָּל אֶחָד לְרֹאוֹת שֶׁהַלְמוּד גּוֹפּוֹ יִהְיֶה בְּבַחֲיִנָּה זֹו שֶׁל עַל מִנֵּת לַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם, שֶׁלְמוּד הַתּוֹרָה יַפְעַל כָּל כֶּף בְּנַפְשׁוֹ שִׁיְהִיָּה נוֹטָה וּבִטּוֹל רַק לְקַיֵּם רָצוֹן ה' כְּפִי אֲשֶׁר לְמַד בְּתוֹרָתוֹ הַקְדוּשָׁה. וּבְזֶה מִבְּאֵר הַיֵּטֵב לְשׁוֹן הַבְּרָכָה 'לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה', דֹּאִין הַמִּטְרָה רַק לְלַמֵּד, אֲלָא הַלְמוּד צָרִיךְ לַעֲסֹק וּלְפַעַל בְּנַפְשׁוֹ שֶׁתִּהְיֶה מְאִלִּיָּה נוֹטָה וּבִטּוֹלָה רַק לַמְצוּת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים הָאֲמֹרִים בְּתוֹרָה.

וּבִדְרָךְ זֶה יִתְפָּרְשׁוּ כָּלֵל הָעֲנִינִים הַנִּזְכָּרִים לַעֲלִיל, דְּהֵנָּה בְּרַכַּת הַתּוֹרָה מִתְחַלֵּת 'לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה', וּכְבָר עֲמָדוֹ בַּפּוֹסְקִים (ב"ח [והובא בא"ר] וט"ז סימן מז) עַל מֶה שְׂאוּמָרִים הַלְשׁוֹן 'לַעֲסֹק' וְלֹא 'לְלַמֵּד', וַיְדוּעַ מֶה שֶׁתִּרְצוּ. אֲךָ אִפְשָׁר לֹאמַר עוֹד עַל פִּי הָאֹמֹר, דְּצָרִיכִים לְלַמֵּד תּוֹרָה בְּדֶרֶךְ שֶׁל הַלּוּמָד עַל מִנֵּת לַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם (אֲבוֹת ד', ה), הֵינּוּ שֶׁמֶהֱתוֹרָה שְׁלֹמָד יָבֹוא מִמִּילָא לַעֲשׂוֹת רַק רָצוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הָאֲמֹר בְּתוֹרָה, וְהֵינּוּ שֶׁלְמוּד הַתּוֹרָה יִהְיֶה אֲצִלוּ בְּבַחֲיִנַת עֲסֹק, שִׁיְהִיָּה הַלְמוּד פּוֹעֵל וְעוֹסֵק בְּתַקְוָן וְקִשּׁוֹר נַפְשׁוֹ, שֶׁתִּהְיֶה נַפְשׁוֹ נוֹטָה מַעֲצָמָה לַעֲשׂוֹת רַק מְצוּת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

וּמֵאַחֵר דְּרָצוֹן ה' בְּנִתְיִנַת תּוֹרָתוֹ הַקְדוּשָׁה לֹא יִהְיֶה רַק הַלְמוּד גְּרִידָא, אֲלָא אִף לְקַיֵּם וּלְשַׁמֵּר אֶת מְצוֹת ה' אֲשֶׁר בָּהּ, עַל כֵּן אֲבָדָה הָאֶרֶץ עַל שְׁלֹא בִּרְכוּ בְּתוֹרָה תְּחִלָּה בְּרַכַּת 'לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה', הֵינּוּ עַל מֶה שֶׁלֹּא אָמְרוּ לִפְנֵי שֶׁבָּאוּ לְלַמֵּד שְׁמִטְרָתָם הִיא 'לַעֲסֹק', שִׁיְהִיָּה כָּל לְמוּדָם לְתַכְלִית תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וְנִמְצָא שֶׁהִיָּה הָעֵקֶר חֲסֵר מִשְׁלֵמוֹת הָאָדָם, דְּבְּזֶה עוֹשִׂים חֵס וְשְׁלוֹם חֲכָמַת הַתּוֹרָה כִּיִּתֵּר חֲכָמוֹת הָעוֹלָם, וְעֲנִין זֶה הוּא עוֹן גְּדוֹל, וְלָכֵן נַעֲנְשׁוּ עַל זֶה בְּחִרְבֵּן הָאֶרֶץ.

לימוד דעת התורה - על מנת לעשות ולקיים

וּמַעֲתָהּ יוֹבֵן לָמָּה הִרְצִיחַ בְּשׁוּגָה גּוֹלָה לְמִקּוֹם מוֹשֵׁב הַלְוִיִּים, כִּי בָּאֵם אִף לְאַחֵר שֶׁלְמוּד תּוֹרָה יָכוֹל לְקַרּוֹת חֵס וְשְׁלוֹם שִׁיְהִיָּה נַפְשׁ מִיִּשְׂרָאֵל אֲפִלוּ בְּשׁוּגָה, מוֹכַח שֶׁלֹּא לְמַד הַתּוֹרָה בְּאִפְסָן הָרְאוּי עַל

וּכְמוֹ שֶׁהִבִּיא זְקִנִי בַּסֵּפֶר הַקְדוּשׁ תּוֹלְדוֹת אָדָם בְּשֵׁם הַרְבֵּי ר' מְנַדֵּל מְרִימָנוּב וְצִלְלָה"ה, שֶׁאֹמֵר שֶׁמֶהֱעֵת שֶׁלְמוּד הַמִּשְׁנָה אָדָם מוֹעֵד לְעוֹלָם בֵּין עַר בֵּין יֶשֶׁן (בְּבֵא קֵמָא כו, א), לֹא הָיָה יוֹתֵר אָדָם מִעוֹלָם, כִּי כֵּן

שגלה מגלין רבו עמו, והוא משום שהאשם תלוי ברבו שלא הכניס בתלמידו דעת תורה כראוי, ועל ידי כן נגרם מעשה כזה, ולכן רבו גולה עמו ללמדו תורה בעיר המקלט, ומעתה הוא יכניס בו את הדעת-תורה לילף בדרךכים טובים וישרים, ועל ידי זה תתקן נפשו.]

תכלית שמירת התורה שנוכה לאור השכינה בתוכינו

ובזה יובן הפסוק שפתחנו בו 'ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שכן בתוכה', הינו כי מה שאתם יושבים בה הוא כמאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים קה, מד-מה) "ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו", וזהו 'אשר אתם יושבים בה אשר אני שכן בתוכה', שמה שאתם יושבים בה, הוא תלוי בשמירת התורה והמצוות, בהיותה ארץ הקדש שה' שוכן בתוכה. ועל זה אמר 'ולא תטמא', מפני כי אני ה' שכן בתוך בני ישראל, כי מה שאתם שומרים את התורה אשר לכן אתם יושבים בה, המטרה בזה היא להיות אני ה' שכן בתוך כל אחד מכם, ששכינה בתוכנו והכל מלא קדשה וטהרה, ואין לטמאותה, ואז ממילא בני ישראל לא ירעו אחד לשני אפלו בשוגג, וענין זה יש ללמד מענין ערי מקלט כנזכר,

מנת לעשות ולקיים, שכן למוד התורה כראוי היה צריך לפעל בנפשו שלא יוכל לעבר על רצון השם יתברך. ועל כן תקונו הוא להתחבר עם הלויים וללמד מהם הדרך הזה, וכמבאר פרמפ"ם בסוף הלכות שמטה אפן ערך למוד התורה אצל הלויים והתמסרותם אליה, אשר הם חיל ה' וה' הוא חלקם ונחלתם, וכאשר ידור ביניהם ויראה איך נראה למוד התורה של הלויים, בזה יבוא לתקונו, ומוכן שפיר אשר לכן נגזר עליו לגלות דוקא בחלק הלויים.

(*) [ועל פי זה מבאר דברי הגמרא (מכות ט, ב) שהיו מוסרין לרוצח שני תלמידי חכמים שילווחו בכדי שלא יהרגו גואל הדם בדרך, והם היו מדברים אל גואל הדם דברי התראה. וצריך להבין למה הצרכו לבטל תלמידי חכמים העוסקים בלמודם בשביל ללכת עם הרוצח, והיה די לזה לשלח סתם אנשים מלמדים היודעים לדבר אל לבו של גואל הדם שלא ירצחו נפש כי בשגגה עשה הדבר הזה, ודי בזה שיהיה להם מעט ידיעה בהלכה, ואין צריך לזה דוקא חכמים העוסקים בתורה. אך לפי מה שנתבאר דסבת חטא הרוצח תחלתו הוא בעון בטול תורה, לכן מוסרים לו שני תלמידי חכמים, בכדי שיתחילו ללמוד עמו תוך בעת הליכתו לערי המקלט.]

וזהו גם מה שאמרו חז"ל (מכות י, א) תלמיד

לכן פסוק זה מסיים את פרשת ערי מקלט, ללמדנו כי העקר בשמירת ולמוד התורה והמצוות, הוא לקבוע בנפשנו 'אשר אני ה' שוכן', וזהו ההפך ממה שגרים הגלות.

וזהו שאמרו (סוטה מט, א) "אשר ירצח את רעהו בבלי דעת" (דברים ד, מב) אין דעת אלא תורה, כי באם יש תורה בבחינת הקדמת ה'נעשה', שהעקר הוא העשיה והפעלה שפועל למוד התורה בנפשו,

להיות מאליו עושה רק רצון ה', הרי נדאי לא מגיעים לרציחה אפלו בשוגג.

יתן ה' שנוזה ללמד וללמד באמת בדרך זה שהלמוד יהיה בבחינת 'נעשה', ובבחינת 'לעס' בדברי תורה, שמטרתנו בלמוד עצמו יהיה לפעל בנפשנו לקיים את כל התורה והמצוות, ועל ידי זה יקיים בנו (ישעיה נט, כ) 'ובא לציון גואל ולשבי פשע ביצקב', אמן כן יהי רצון:

